

Obsah

Obsah	1
KAPITOLA I	3
KAPITOLA II	4
KAPITOLA III	5
KAPITOLA IV	6
KAPITOLA V	7
KAPITOLA VI	8
KAPITOLA VII	9
KAPITOLA VIII	10
KAPITOLA IX	11
KAPITOLA X	12
KAPITOLA XI	13
KAPITOLA XII	14
KAPITOLA XIII	15
KAPITOLA XIV	16
KAPITOLA XV	17
KAPITOLA XVI	18
KAPITOLA XVII	19
KAPITOLA XVIII	20
KAPITOLA XIX	21
KAPITOLA XX	22
KAPITOLA XXI	23
KAPITOLA XXII	24
KAPITOLA XXIII	25
KAPITOLA XXIV	26
KAPITOLA XXV	27
KAPITOLA XXVI	28
KAPITOLA XXVII	29
KAPITOLA XXVIII	30
KAPITOLA XXIX	31
KAPITOLA XXX	32
KAPITOLA XXXI	33
KAPITOLA XXXII	34
KAPITOLA XXXIII	35
KAPITOLA XXXIV	36
KAPITOLA XXXV	37
KAPITOLA XXXVI	38
KAPITOLA XXXVII	39
KAPITOLA XXXVIII	40
KAPITOLA XXXIX	41
KAPITOLA XL	42
KAPITOLA XLI	43
KAPITOLA XLII	44
KAPITOLA XLIII	45
KAPITOLA XLIV	46
KAPITOLA XLV	47
KAPITOLA XLVI	48
KAPITOLA XLVII	49
KAPITOLA XLVIII	50
KAPITOLA XLIX	51

KAPITOLA L	52
KAPITOLA LI	53
KAPITOLA LII	54
KAPITOLA LIII	55
KAPITOLA LIV	56
KAPITOLA LV	57
KAPITOLA LVI	58
KAPITOLA LVII	59
KAPITOLA LVIII	60
KAPITOLA LIX	61
KAPITOLA LX	62
KAPITOLA LXI	63
KAPITOLA LXII	64
KAPITOLA LXIII	65
KAPITOLA LXIV	66
KAPITOLA LXV	67
KAPITOLA LXVI	68
KAPITOLA LXVII	69
KAPITOLA LXVIII	71
KAPITOLA LXIX	72
KAPITOLA LXX	73
KAPITOLA LXXI	74
KAPITOLA LXXII	75
KAPITOLA LXXIII	76
KAPITOLA LXXIV	77
KAPITOLA LXXV	78
KAPITOLA LXXVI	79
KAPITOLA LXXVII	80
KAPITOLA LXXVIII	81
KAPITOLA LXXIX	82
KAPITOLA LXXX	83
KAPITOLA LXXXI	84
KAPITOLA LXXXII	85
KAPITOLA LXXXIII	86
KAPITOLA LXXXIV	87
KAPITOLA LXXXV	88
KAPITOLA LXXXVI	89
KAPITOLA LXXXVII	90
KAPITOLA LXXXVIII	91
KAPITOLA LXXXIX	92
KAPITOLA XC	93
KAPITOLA XCI	94
KAPITOLA XCII	95
KAPITOLA XCIII	96
KAPITOLA XCIV	97
KAPITOLA XCV	98
KAPITOLA XCVI	99
KAPITOLA XCVII	100
KAPITOLA XCVIII	101
KAPITOLA XCIX	102
KAPITOLA C	103

KAPITOLA I

ÚVOD, PŘEDMLUVA (VCHOD / PŘÍSTUP)

- 1 Dobrý den, milý čtenáři.
- 2 Jestli se ptáš co znamená být vzdělaný, odpovím ti: znát věci, jejich rozdíly a umět je pojmenovat.
- 3 Kromě toho už nic? Opravdu nic.
- 4 Základy vědění položil ten, kdo se naučil různé technologie a poznal přírodní zákony.
- 5 Je to snad těžké?
- 6 Ano, jestliže to nebudeš dělat do hloubky a s předsudkem, nepochopíš to a nebude tě to bavit.
- 7 Naposledy, co je drsné, bude na začátku.
- 8 Dokonce i písmena se napoprvé malému dítěti zdají jako divné potvrory.
- 9 Když vynaloží trochu práce, stane se pro ně porozumívání hrou.
- 10 Každá věc se zdá na první pohled těžká.
- 11 Pokud na něco přistoupíš, není nic, co bys nakonec nepochopil.
- 12 Kdo chce, chápe všechno.
- 13 Měl bys doufat, a ne si zoufat, ať jsi, kdo jsi.
- 14 Hleď, té práce není mnoho!
- 15 Já ti tu v krátkosti ukáži celý svět a krásu českého jazyka.
- 16 Pozorně si to prohlédni, prostuduj a pouč se z toho!
- 17 Když tak učiníš, seznámíš se s veškerým lidským poznáním.

KAPITOLA II

O STVOŘENÍ SVĚTA (O PŮVODU SVĚTA)

- 18 Bůh stvořil všechno z ničeho.
- 19 Do nesmírného prázdna, které bylo na počátku, umístil nebe a zem,
- 20 a vyplnil je tmavou chaotickou hmotou.
- 21 Ze které jako z materiálu stvořil rozdílné živé tvory podle svého záměru.
- 22 Dal každému jeho přirozenost, to jest schopnost obrany svého místa, způsobu života a jeho potomstva.

KAPITOLA III

O ŽIVLECH (O ŽIVLÍCH)

- 23 Především pak tu neuspořádanou směs podle hustoty a viskozity rozdělil do čtyř skupin.
- 24 Nejřidší a nejlehčí část učinil světlou a horkou a nazval ohněm a světlem.
- 25 Jinou, opět lehkou a průhlednou, nazval větrem.
- 26 Třetí část, tekutá a studená, byla voda,
- 27 pod kterou zůstala hustá usazenina, hlína.
- 28 Toto jsou jednoduché látky, z kterých vznikají složitější.
- 29 Všechny ostatní jsou z těchto složeny,
- 30 jelikož z nich vznikají, jimi jsou podporovány a když pak zanikají, v ně se opět rozkládají.

KAPITOLA IV

O VESMÍRU (O OBLOZE)

- 31 Hvězdy jsou jako lampy zavěšené na nebi, které se pohybují po uzavřených drahách, svým světlem osvětlují temnotu a určují čas a řád věcí.
- 32 Planet je sedm, každá na své oběžné dráze.
- 33 Nejbližší Zemi je Měsíc, který se nám jeví podle toho, jak je nasvícen, jako by dorůstal či ubýval, a udává tím dobu jednoho lunárního měsíce.
- 34 Slunce svým oběhem vymezuje dobu trvání dnů.
- 35 Východ Slunce předchází svítání, když se rozednívá.
- 36 Po západu Slunce přichází soumrak, tedy se smráká až je tma tmoucí.
- 37 Když Slunce prodlužuje svoji oběžnou dráhu na obloze, tak je jaro, když ji zkracuje, tak je podzim, na začátku jara i podzimu je rovnodennost.
- 38 Když je Slunce nejnižší, je nejkratší den a počátek zimy. Když je nejvýše je nejdelší den a počátek léta, když je Sirius nejvýše, je nejteplejší část roku.
- 39 Merkur oběhne kolem Slunce rychleji než za půl roku, Venuše pak za rok a půl.
- 40 Venuše se ráno nazývá Jitřenka, večer Večernice.
- 41 Mars obíhá kolem Země za necelé dva roky, jasný Jupiter za necelých jedenáct let, chladný Saturn za téměř dvacet devět let.
- 42 Zatmění Měsíce a Slunce nastává tak, že se Země ocitne mezi Sluncem a Měsícem nebo se Měsíc dostane na spojnici mezi Zemi a Sluncem.
- 43 Na osmém místě jsou hvězdy, které se otáčejí stejným směrem a stejně rychle, ale s různou svítivostí.

KAPITOLA V

O OHNI (O OHNI)

- 44 Z každé jiskry může vzniknout oheň, dopustíš-li to.
- 45 Neboť cokoli začne hořet, to nejprve doutná, potom hoří, pak plápolá a sálá a nakonec se to spálí a změní ve žhavý popel.
- 46 Hořící dřevo se nazývá poleno, z dohořelého vzniká uhel a dokud žhne, tak je to řeřavý uhel.
- 47 Z hořícího plamene je dým, v komíně se usazují saze.

KAPITOLA VI

O POČASÍ (O VĚCECH V POVĚTRÍ SE DĚLAJÍCÍCH)

- 48 Vodní páry stoupají vzhůru.
- 49 Ze sražených par se vytváří oblak, pokud se snese k zemi, říká se mu mlha.
- 50 Z mraků prší, sněží a padají kroupy.
- 51 Přeháňka se objeví náhle, při dešti padá hodně vody, přívál bouří.
- 52 Když kapky zmrznou, vzniknou kroupy, když se ohřejou železo zrezaví.
- 53 Jinovatka je zmrzlá rosa, rampouch ztuhlá kapka vody.
- 54 Sníh osení přikrývá, aby kvůli mrazu a ledu nezmrzlo.
- 55 Vánek nás občerstvuje když vane, ale když fouká prudký vítr, tak všechno poráží a láme.
- 56 Hlavní větry jsou: východní, jižní, západní, severní.
- 57 Vichr a smetí se točí dokola.
- 58 Vznícené sirné páry blýskají, kouří a smrdí.
- 59 Když se horký vzduch setká se studeným, nastává bouřka.
- 60 Vzniká zde blesk doprovázený hromem.
- 61 Který buď zapaluje nebo ničí, za okamžik zmizí a cokoliv zasáhne padá k zemi.
- 62 Kdo by se nevyděsil, když se blýská a hřmí?
- 63 Když se objevila kometa, znamenalo to vždy neúrodu nebo nákazu.
- 64 Pokud je duha či zamlžený měsíc ráno, věští počasí pošmourné, naopak pokud tyto jevy spatříme večer, předpokládáme hezké počasí.

KAPITOLA VII

O VODSTVU (O VODÁCH)

- 65 Z pramenů prýští/tryská voda do studánky, odkud tečou potůčky.
- 66 Z těch se stávají potoky a potom řeky, proudící svými koryty mezi břehy.
- 67 Když nemají spád a dostatečný průtok, rozlévají se v jezera.
- 68 Bažiny jsou prameny bez odtoku.
- 69 Příkladová voda je z prudkých dešťů, z nich vznikají povodně a záplavy.
- 70 Voda, která teče se nazývá proud, která se točí vír a ta která mizí v prohlubni, vytváří propast.
- 71 Vhodíš-li něco do vody, zase to vyplave, ale proč ji znečišťovat?
- 72 Bublina vzniká z kapky dopadající na vodu.
- 73 Moře je slané jako voda z naloženého masa;
- 74 kde hraničí s pevninou, vytváří zátoky a průlivy.
- 75 Příliv trvá šest hodin, potom nastává odliv, s velkým hukotem, nejzřetelněji mezi úžinami.
- 76 Na severu je ledový oceán.

KAPITOLA VIII

O ZEMI (O ZEMI)

- 77** Povrch Země je někde vlhký a bažinatý, někde suchý a kamenitý.
- 78** Někde vidíme roviny, jinde hory, doly a údolí, kopce a nížiny, jeskyně, rozsedliny a rokle.
- 79** K vrcholu strmě stoupají pahorkatiny a stráně, pak se svažují zpět dolů.
- 80** Zemětřesení vzniká nahromaděním podzemní energie, která na povrchu způsobuje trhliny.
- 81** Když třeš a mneš hlínu, vzniká prach, jestiže ji rozmočíš, vzniká bláto.

KAPITOLA IX

O NEROSTECH A HORNINÁCH (O KAMENÍ)

- 82 Rozdrobený kámen je písek, je-li hrubší, nazývá se štěrk.
- 83 Skály leží na zemi (buď viditelné nebo skryté), špičaté se tyčí strmě vzhůru.
- 84 Nevyjme-li se do boty zapadlý kamínek, tlačí.
- 85 Brouskem brousíme tupé věci, křemenem křesáme oheň, prubířským kamenem zkoušíme kovy.
- 86 Opuka je písková a drsná.
- 87 Alabastr je nejčistší mramor.
- 88 Magnet ukazuje přímo k severu.
- 89 Mezi drahými kameny je nejdražší rudý korund, druhý po něm diamant, též rubín, safír, smaragd, jaspis atd., které se po vybroušení lesknou.
- 90 Jaspis a polodrahokamy lapis alectorius a lapis chalonitis jsou méně ceněné kameny.
- 91 Perly se nacházejí v mořských lasturách / v perlorodkách.
- 92 Koráli jsou proutky mořského stromu.
- 93 Sklo se podobá křišťálu, nikoliv tvrdostí; řeže se smirkem.

KAPITOLA X

O KOVECH (O KOVÍCH)

- 94 Kovy se dobývají v dolech; jelikož se taví i tuhnou, odlévají se z nich různé věci.
- 95 Zlato, zvláště ryzí, je nejdokonalejší, protože je nejčistší a nejžádanější.
- 96 I kdyby ho dali stokrát do pece, neztratí nic ze své podstaty.
- 97 Stříbro je mu nejpodobnější, pokud je čisté, často ale obsahuje nečistoty, které se musí odstranit.
- 98 Ačkoliv je železo tvrdé, podléhá korozi; když je několikrát kalené, nazývá se ocel.
- 99 Na mědi se tvoří měděnka, produkt koroze.
- 100 Mosaz je slitina mědi a kobaltu; pro křehkost se může pouze odlévat.
- 101 Olovo je měkčí a méně kvalitní než cín.
- 102 Není nic divnějšího než rtuť; je tekutá, ale není mokrá.
- 103 Neboť když ji na něco vyliješ, nebo do ní něco ponoříš či jí něco pokropíš, nic se nenamočí.
- 104 Sůl, ledek, kamenec, skalice, salnitř, síra, asphalt, ropa, olověná běloba, křída, rudka, rumělka atd. jsou produkty země.

KAPITOLA XI

O STROMECH A OVOCI (O STROMOVÍ A OVOCI)

- 105 Rostlina se živí vláhou, kterou získává z kořenů.
- 106 Nemá-li vláhu, chřadne a vadne.
- 107 Kmen se postupně větví do haluzí a ratolestí.
- 108 Po odřezání větví zůstane z kmene špalek a v zemi pařez.
- 109 Z vnějšku je kůra, pod ní lýko (za čerstva se dá sloupnout), uvnitř dřevo.
- 110 Stromům listí opadá a zase naroste, kromě stálezelených, jako zimoztráz, tis, atd.
- 111 Jabloň, hrušeň, fíkovník a olivovník rostou v sadu, jasan, buk, olše a habr jsou plané.
- 112 Zatímco prvně jmenované stromy nesou ovoce, ty další ovocné nejsou - jako i bříza, topol, osika.
- 113 Některé velkolisté stromy dodávají více stínu - jako např. lípa, javor, jilm a jiné.
- 114 Z proutí vrby se pletou koše a lísy.
- 115 Jedle roste do výšky, vypíná se stejně jako smrk, modřín, cypřiš či cedr.
- 116 Čím více se palma ohýbá, tím více se pne do výšky.
- 117 Pupen se otevře, vypučí květ (na fíkovníku holičky) a květ přinese ovoce, které když dozraje očeše se, shodí se nebo samo spadne.
- 118 Některé je časné, jiné zas pozdní, některé celoroční (jako jalovec); jí se pak buď čerstvé (někdy s ratolestí utržené) a nebo zvaldé a nebo shnilé.
- 119 Třešně mají delší stopku než višně.
- 120 Mišpule jsou chlupaté, ale švestky, meruňky, broskve, špendlíky, trnky a blumy jsou peckovice.
- 121 Ten kdo chce sníst ořech, musí ho rozlousknout a sníst jádro; buď je to vlašský ořech, nebo lískový, nebo kotvice a nebo mandle.
- 122 Korkový dub a svída mají žaludy, dub má také duběnky, borovice má šišky, dřín dřínky, vavřík bobky a jeřabiny bobule.
- 123 Oskeruše, svatojánský chléb, pomeranče, citróny, limetky a granátová jablka způsobují zácpu, fíky, jahody, moruše, maliny a borůvky naopak průjem.
- 124 Kadidlo, myrha, mastix, kafr, pryskyřice a smůla jsou mízy jistých stromů, stejně jako například jantar, jak říkají.

KAPITOLA XII

O BYLINÁCH (O BYLINÁCH)

- 125** Byliny, co rostou na stonku či na lodyze (bazalka, okurka, tykev, meloun, dýně) rychle rostou a jsou jednoleté. Až na netřesk a brčál, které jsou vytrvalé.
- 126** Řepa, tuřín, červená řepa, mrkev, křen, ředkev, pastinák, kapusta, špenát, mořské řasy, lebeda, artyčok, petržel, řeřicha, to vše je zelenina.
- 127** Obilí je stéblo s klasem nahoře (buď chlupatým nebo hladkým) uvnitř je pod slupkou zrno jako např. rýže, špalda, proso, pohanka, turecké žito.
- 128** Luštěniny mají plody v luscích a strukách např. hrách, vlnička, cizrna, vikev a čočka.
- 129** Jak se děje, že pšenice, žito, ječmen a oves se nedopatřením mění v koukol a plevel?
- 130** Pro dobytek se seje směs a jařina.
- 131** Česnek, cibule, pórek, mořská cibule a ocún mají cibulku.
- 132** Koření (trhová) jsou: pepř, zázvor, kurkuma, skořice, muškátový květ a oříšek, hřebíček, puškvorec, koriandr, anýz, kopr, kmín, hořčice.
- 133** Vonné a věncové (z nichž se vijí korunky a věnce) jsou: majoránka, laskavec, sedmikráska, karafiát, levandule, pivoňka, růže, rozmarýn, tulipán a lilie, fialka, mateřídouška, pampeliška.
- 134** Druhy rostlin: mech, ostřice, truskavec, prvosenka, jetel, kozí jetel, jitrocel, řebříček, svlačec, zlatobýl, řepík, kopřiva, chebdí, černohlávek, černobýl.
- 135** Léčivé byliny jsou: pelyněk, aloe, orlíček, různé bodláky, hořec, oman, černé koření, yzop, libeček, řimbaba, máta, nard, knoflíkova, bertram, ruta, šalvěj, saturejka.
- 136** Polní léčivé byliny jsou: andělka lékařská, meduňka, brutnák lékařský, jitrocel kopinatý, zeměžluč, rmenec sličný, čekanka, štěrbák, zvonek český, narcis, dobromysl, bedrník, hlaváč, jelení jazyk, nátržník, divizna a všehoj.
- 137** Oměj, bolehlav a šalamounek jsou jedovaté byliny; nezralá makovice obsahuje opium, které má omamné účinky.

KAPITOLA XIII

O KEŘÍCH (O KŘOVINÁCH)

- 138** Mezi keře patří bez, rybíz, ostružiník, maliník, břečťan, ptačí zob, lékořice, máta, lilek, hloh a šípková růže.
- 139** Rákos a sítina se nacházejí v bahnitých místech.
- 140** Z rákosí, na kterém nejsou suky, ale rostou na něm paličky, se vyrábějí rohože.
- 141** Hřiby, smrži, kozáci a ryzci jsou mezi houbami nejvybranější.

KAPITOLA XIV

O ŽIVOČIŠÍCH, NEJPRVE O PTÁCÍCH (O ŽIVOČIŠÍCH A NEJPRV O PTÁCÍCH)

- 142** Cokoli žije, cítí a hýbe se, je živočich.
- 143** Okřídlení tvorové létají, vodní plavou (někteří křídly, jiní ploutvemi), čtvernozí běhají, plazí se plazí.
- 144** Ptáci jsou dvounozí (rajský pták/rajka guinejská je prý beznohý/á), opeření a mají zobák (kromě netopýra, který má srst a zuby).
- 145** Zobají zrní zobákem, zásobují si tím vole a nevylučují moč.
- 146** Pro rozmnožování si staví hnízda, ledňáček hnízdí u vody.
- 147** Potom snášejí vejce (která pod skořápkou obsahují bílek a žloutek) a sedí na nich, než se vylíhnou mláďata, která se díky svému pískotu nazývají písklata.
- 148** Dravci jsou: káně, sup, jestřáb, sokol, krahujec, kteří zahnutými pařáty loví hrdličky a jiné neškodné ptáky.
- 149** Sova v noci (ne až tak jasné, ale i bez měsíce) vidí a ve dne nevidí, jako i jiní noční ptáci: výr, sýček, lelek lesný, kalous, tuhýk a noční vlaštovka.
- 150** Bažanti, dropi, tetřevi, krůty, kohouti, jeřábi a koroptve jsou považováni za lahůdku.
- 151** Labuť, lyska, roháč, kachna, volavka, a jiní vodní ptáci jsou ploskonozí, nemají peří na nohou.
- 152** Špačci létají v hejnech, ale zmateně, jestřábi létají velmi spořádaně, volavky létají velice vysoko.
- 153** Pěvci jsou: čížek, skřivan, slavík, stehlík, pěnkava, strnad, kos, jiříčka.
- 154** Hřivnáč a doupňák jsou divocí holubi.
- 155** Žluva, dudek, datel, dlask, červenka a pěnice se živí červy, stejně jako čejka.
- 156** Střízlík a malá sýkora jsou oproti pštrosovi legračně malí.
- 157** Říká se, že drozd kvíčala se může přilepit na lep ze jmelí, které sám šíří svým trusem.
- 158** Křepelka má krátký ocas, třasořitka s ním neustále třese, páv se chlubí oky svých ocasních per.
- 159** Při hájení svého teritoria předvádí chocholouš chochol na hlavě a kohout svůj hřebínek.
- 160** Husa, která je krmena šiškami, kejhá, kachna káchá, slepice kdáká, kvoká a skřiká, krkavec krká, orel křičí, čáp klape, kukačka kuká, straka štěbetá, kavka, havran i vrána krákají, vlaštovka švitoří, vrabec ovšem zejména cvrliká.
- 161** Ale papoušek je schopen napodobovat lidská slova.
- 162** Fénix, noh a jiné bájně bytosti jsou vymyšlené.

KAPITOLA XV

O VODNÍCH TVORECH (O VODNÍCH (TVOŘÍCH))

- 163** Ryby nasávají vodu ústy a žábami ji vypouštějí
- 164** Šupinaté jsou živorodé, hladké kladou jikry.
- 165** Samci mají mlíčí, samice jikry.
- 166** Mezi říční ryby patří: jeseter, sumec, úhoř (který se při chycení vyklouzne), hlavatice, parma, pstruh, lipan, jelec, plotice, bělice, mihule, mřenka a pulec.
- 167** V rybníku jsou: kapr, štika, karas, okoun, lín, ježdík.
- 168** Mořské: losos, rejnok, úhoř mořský, rocha, ústřice, a různé další potvory.
- 169** Potom nám přivážejí svazky v sudech solených herynků a na slunci uzených platýrů a uzenáčů.
- 170** Sušená treska, i když je dobře naklepaná, není k jídlu.
- 171** Delfín je ze všech nejrychlejší, velryba největší.
- 172** Rak a humr s klepety umí kráčet dopředu i dozadu.
- 173** Z ostranky se vyrábí šarlat.

KAPITOLA XVI

O DOBYTKU (O HOVÁDKÁCH)

- 174** Dobytek jsou domácí zvířata, která nám pomáhají.
- 175** Hrbatého velblouda lze použít místo povozu.
- 176** Kůň je výrazný hřívou. I když je plachý, bývá zkrocen, aby ho jezdec mohl řídit; o jezdcí níže.
- 177** Je-li kůň bez uzdy, plaší se, kope nohama a shazuje jezdce.
- 178** Vykastrovaný kůň přestává řehtat.
- 179** Hříbata se neokovávají.
- 180** Pokorný oslík, který je bitý/poháněný, hýká.
- 181** Býk bučí, beránek bečí.
- 182** Skopec je beran s odňatými varlaty, když je škádlen, trká.
- 183** Hňup je vykastrovaný kozel (kůzle ještě nemá bradku).
- 184** Chrochtající vepř nepřezvykuje, ačkoliv je sudokopytník. Vykastrovaný vepř se nazývá kanec, kastovaná prasnice nunva.
- 185** Selata sají z vemene prasnice.
- 186** Pes/fena se štěňaty štěká na příchozího; toho, kdo přichází potají, pokouše.
- 187** Dráždíš-li ho, otevře tlamu a vrčí; uhodíš-li ho, kňučí.
- 188** Když je vzteklý, běhá tam a sem, na co narazí, roztrhá; vody se ale bojí.

KAPITOLA XVII

O ZVĚŘI (O ZVĚŘI)

- 189** Zvířata se vesele pasou vedle lesů a v hájích, poté se odeberou do svých skrýší a pelechů.
- 190** Slon, největší ze zvířat, má neohebné nohy a proto si podává potravu chobotem.
- 191** Jednorožec žije v nejvzdálenějších a neobyvatelných pustinách.
- 192** Nosorožec má na sobě kostěnný pancíř.
- 193** Losí kůže se nedá proseknout.
- 194** Chundelatý medvěd bručí a mručí.
- 195** Co rys neuloví na tři skoky, nechá být.
- 196** Tygr je nejdivočejší zvíře.
- 197** Rys skvrnitý má výborný zrak.
- 198** Jelenovi mohutné parohy nevadí, je mrštný a dožívá se vysokého věku; někdy je v říji.
- 199** Jemu je podobný daněk, ale je menší; také srna, jejíž samec je srnec.
- 200** Kozorožec a kamzík lezou po příkrých skalách.
- 201** Buvol a zubr jsou divocí volové.
- 202** Lev s chlupatou hřívou hrozivě řve.
- 203** Když přichází jaro, liška začíná línat a je olysalá, blekotá a zůstane vždy divoká.
- 204** Není nic bázlivějšího než zajíc: kdykoliv se něco šustne, nastraží uši a nebo se vztyčí a utíká do křoví; když ho chytají, piští.
- 205** Králík dělá nory a krtek krtiny.
- 206** Ježek a dikobraz mají ostny místo srsti.
- 207** Opice, např. kočkodan, napodobují naši činnost.
- 208** Není nic ospalejšího než plch a jezevec.
- 209** Tchoř, lasice kolčava, kuna, sobol, norek atd. se používají na výrobu kožichů.
- 210** Veverka, sysel, křeček a další si dělají nory.
- 211** Myš, která prolézá spíže, se občas stává kořistí koček, či se chytne do pastí.

KAPITOLA XVIII

O OBOJŽIVELNÝCH TVORECH A PLAZECH (O OBOJŽIVELNÍCH (TVOŘÍCH) A ZEMĚPLAZÍCH)

- 212** Obojživelní tvorové jsou: bobr, vydra, skokan, želva, kuňka a krokodýl, který když jí, tak hýbe horní čelistí.
- 213** Tvorové, co se plazí a svlékají kůži (svlečku), jsou: syčící had, slepýš, zmije, ptyas, mnohohlavý ještěř.
- 214** Drak zabíjí dechem, bazilišek pohledem.
- 215** Ještěrka, scink, chameleon, mllok a štír chodí po nohách.
- 216** Slimáci jsou hlemýždi bez ulity.

KAPITOLA XIX

O ČERVECH A HMYZU (O ŽÍŽALÁCH / HMYZU)

- 217** Červi a hmyz se dělí na mnoho druhů, z nichž hlísti žijí na hnojišti, housenky na rostlinách, červotočové ve dřevě; molové požírají šaty a knihy, zavináčci révu a obilné mušky obilí.
- 218** Hnidy, vši, blechy, komáři, štěnice, zákožky, klíšťata i pijavice nás obtěžují.
- 219** Bourci morušovní dělají hedvábí, včely zase plástve medu (ze kterých se živí jejich larvy); z úlu vylétají v rojích.
- 220** Sršni a vosy mají ostrá žihadla.
- 221** Střečkem pobodaný dobytek vyvádí.
- 222** Je mnoho druhů kobylek a chrobáků, z toho některé jsou k jídlu.
- 223** Mezi létavý hmyz patří brouci, chrousti, zlatohlávkové, roháči, motýli, světlušky a můry, které přitahuje světlo. Zato škvoři, mnohonožky, stonožky, berušky, svinky i vodní pavouci pouze lezou.
- 224** Kobylka prozpěvuje venku a cvrček cvrká vevnitř.
- 225** Mravenec je malý, ale pracovitý. Vždy nosí zrníčka a drobký.
- 226** Pavouk spřádá pavučinu.

KAPITOLA XX

O ČLOVĚKU (O ČLOVĚKU)

- 227** Přední z živočichů je člověk, výkvět světa; rodí se s křikem.
- 228** Porodní bába ho ovine plenkami a položí do kolébky.
- 229** Starostlivá chůva pečuje a chová svého svěřence, kojí ho, dítě samo saje.
- 230** Od kolébky se přechází ke kočárku, když se dvouleté dítě učí chodit a začíná mluvit a žvatlat, hraje si s chrastítky, panenkami a malými hračkami.
- 231** Když mládež dospívá, tak se jim mění hlas a zpívají fistulí.
- 232** Dospívajícím se říká chlapci, starším jinoši.
- 233** Když muž začne stárnout, objevují se mu stařecké vrásky a šediny.
- 234** Staré babičky bývají bezzubé, staří dědečkové shrbení.
- 235** Miminka o sobě neví, dětství bývá vyplněno hrami, puberta blbostmi, dospělost prací, staří se chovají jako děti.
- 236** Staří se chovají jako děti.
- 237** Člověk střední postavy má nejlepší velikost.
- 238** Velkého člověka se všichni bojí a malý je k smíchu.
- 239** Člověk je nahý, bez srsti.
- 240** Divoši jsou výmysl.

KAPITOLA XXI

O TĚLE, NEJDŘÍVE O KONČETINÁCH (O TĚLE, A NEJPRV O OUDECH ZE VNITŘNÍCH)

- 241** Tělo je složeno z kostí, chrupavek, vazů, nervů, masa, svalů, třívrstvé kůže a různých blan.
- 242** Končetiny dohromady drží díky pevným vazům a tvoří celek.
- 243** Části, které jsou párové, stojí proti sobě po stranách, nepárové jsou uprostřed.
- 244** Mezi obličejovými rysy jsou zajímavé rozdíly.
- 245** Úzké čelo značí podlost, vysedlé tupost, široké dobrou povahu, vrásčité starostlivého člověka, zkrabacené značí hněv, svrašťelé a vypouklé ukazuje na nestydatost.
- 246** V bělimě je zornice oka, která odráží obrazy věcí jako zrcadlo.
- 247** Víčka mrkáním zvlhčují oko, řasy a obočí lemují víčko.
- 248** Ale oční koutky roní slzy.
- 249** Mezi spánky a nosem, který někteří mají plochý a jiní křivý či zahnutý, jsou líce a pod nimi tváře.
- 250** Nosními dírkami jako odpadem vytéká hlen, který zadržují chloupky v nose, aby volně nevytéká, dokud se nevysmrká.
- 251** Mužská brada je pokryta vousy, horní ret knírem, někteří muži ale vousy nemají.
- 252** Přední část krku se nazývá hrdlo, zadní šíje.
- 253** Pod prsy s mléčnými dvorci se nachází břicho, po stranách boky.
- 254** Žebra sahají od paží ke slabinám, kde končí.
- 255** V tříselech se nachází přirození.
- 256** Pod kyčlemi se nachází stehna, pod kolena holeně, ze zadní strany lýtka.
- 257** Pod kotníkem je spodní část nohy/chodidlo, pata a nárt.
- 258** Záda začínají lopatkami, následují ledviny, poté hýždě obalené tukem sloužícím k sezení.
- 259** Páteř slouží k podpoře těla, abychom stáli vzpřímeně, skládá se ze 34 spojených obratlů, abychom se mohli hýbat, což bychom nemohli, kdyby páteř byla tvořena jednou kostí.
- 260** Horní končetina se skládá ze svalovitého ramene, lokte a ruky, která roztažená nazývá se dlaň, stažená pěst.
- 261** Prstů je pět, každý má tři články a klouby.
- 262** Palcem uchopujeme, ukazovákem ukazujeme, prostředník je nejdelší (přečnívá), mezi jím a malíkem se nachází prsteník.
- 263** Nehty škrábeme, drápeme, trháme, štípáme.
- 264** Levá ruka drží, pravá dělá vše zručněji, pokud někdo není nešikovný nebo postižený.
- 265** Kdo umí oběma rukama má výhodu před levákem.

KAPITOLA XXII

O VNITŘNÍCH ORGÁNECH (O OUDECH VNITŘNÍCH)

- 266** Nahlédněme nyní do vnitřností!
- 267** Nejdříve jídlo ukousneme předními zuby a pak rozžvýkáme třenovými zuby, ústa slouží k rozmělnění potravy, která dále postupuje do jícnu a do žaludku (přežvýkavcům prvně do bachoru, poté do čepce, knihy a nakonec do slézu), kde začíná trávení.
- 268** Mléčné žilky odvádí natrávenou potravu, která následně putuje do jater, kde se opět rozděluje. Hustší zbytky utvoří exkrementy.
- 269** Primární moč putuje skrze močovou trubici do ledvin, odkud se dostává do močového měchýře, kde se vytváří moč. Tu vypouštíme močením.
- 270** V játrech se přefiltrovává krev, která je dále žilami rozváděna po těle.
- 271** Slezinou prochází černá krev, žlučníkem žluč.
- 272** Tkáňový mok je přítomen po celém těle.
- 273** V hrudní dutině se nachází srdce, které je jako první živé a jako poslední umírá.
- 274** Srdce pumpuje krev a rozděluje ji do celého těla, ochlazuje se plícemi pomocí dýchání skrze dutinu ústní.
- 275** Krk nás může bolet ze dvou důvodů, když se nachladíme anebo když se vykřičíme.
- 276** Hrudní orgány od orgánů břišních odděluje bránice.
- 277** Předstěra obaluje žaludek tak, jako okružní ovíjí střeva

KAPITOLA XXIII

O ZÁLEŽITOSTECH TĚLA (O PŘÍPADCÍCH TĚLA)

- 278** Podle vnějšího vzhledu jsou někteří obézní, jiní hubení, někteří krásní, jiní oškliví.
- 279** Podle vnitřního stavu jsou čilí nebo neduživí, silní nebo slabí.
- 280** Kudrnatí těžce plešatí, zrzaví nesnadně šediví.
- 281** Plešatící lidé jsou náchylnější k zbláznění a zavírání do ústavu.
- 282** Je lepší šilhat, než být slepý, být nedoslýchavý než hluchý, zajímavý než němý.
- 283** Kdo podivně šilhá, mžourá, je pidlooký a Žižkovi podobný.
- 284** Říká se, že lidé s velkým nosem mají dobrý čich, ti s velkou pusou hodně jedí, ti, co šíří pomluvy jsou hloupí.
- 285** Bradavice, podbradek, hrb i každá boule berou kus krásy.
- 286** Stejně jako ošklivé skvrny, pihy, lupénka, vysušená kůže, ekzém, křečové žíly a další zohyzdnění.
- 287** Ten, kdo má křivou páteř, chodí shrbený.
- 288** Některým se pleš líbí, jiným ne.
- 289** Kulhání je vrozené, protože ani šmajdaví lidé, lidé s vybočenýma nohama a vystouplými kotníky, ani s nohama do O nekulhají.
- 290** Opruzení je způsobeno odřením (vlhkem, vodou) změkklé kůže.
- 291** Vykastrovaný (kleštěnec) je ten, kterému jsou odstraněna varlata.

KAPITOLA XXIV

O NEMOCECH (O NEMOCECH)

- 292** Žaludek, od něhož pocházejí mnohé nemoci, prázdný hladoví a žízni, přeplněný nařiká a řihá, syrové jídlo je mu nepříjemné.
- 293** Když je člověk bledý a neduživý, je nemocný. Také malátnost a ospalost nemoc projevují.
- 294** Některé nemoci způsobují bolest, jiné nehybnost, jiné jen svědění, jiné jen třes přivodí, ale opakované nemoci nás často zможou.
- 295** Jestliže se stonající člověk nezotaví brzy, podlehne nemoci, a co je horšího, stává se z něj ležící pacient.
- 296** Když ho nemoc opustí, může mluvit o štěstí.
- 297** Bolest hlavy, pokud ji nezpůsobí prasklá lebka, vzniká, pokud při závratích nebo pominutí smyslů nebo při nepřičetnosti.
- 298** Bolest zubů se objevuje, když maličkým rostou zuby, a nebo později, když hnisají dásně.
- 299** Šilhavost předchází slepotě a ani časté hučení v uších není dobré znamení.
- 300** Rýma je vytékání hlenů z nosu, které ztěžuje dýchání.
- 301** Musíš hodně pít a kloktat, aby angína postihující mandle nemohla ucpat hrdlo.
- 302** Únava a mdloby se léčí octem.
- 303** Průjem a úplavice způsobují řídkou stolicí, zácpa zbytečné nadýmání.
- 304** Bolestivé močení je příznakem močových kamenů.
- 305** Svírání postihuje střeva, zácpa a přílišná vodnatost tlusté střevo.
- 306** Bodavá bolest (v bocích) a úraz trápí méně, modřina téměř netrápí.
- 307** Otok narozdíl od kýly naběhne a splaskne.
- 308** Průběh otravy zastavuje protijed.
- 309** Dna ničí klouby, do nichž vtéká hnis, bolesti v rukách říkáme chiragra, v nohách podagra, v kyčlích sciatika/kyčelnice.
- 310** Třídenní zimnice se vrací ob den.
- 311** Dlouhodobý průjem, vodnatelnost a souchotiny jsou smrtelné, podkožní voda je toho příčinou jakož i náhlé chřadnutí.
- 312** Padoucnici předchází psotník.
- 313** Prvním příznakem mrtvice a infarktu bývají křeče.
- 314** Mor, který se projevuje morovými boulemi, je velmi nakažlivý a hubí celé národy.

KAPITOLA XXV

O BOLÁČÍCH A RANÁCH (O VŘEDÍCH A RANÁCH)

- 315** Zanícený vřed se nazývá nežit, když pukne, teče z něj hnis a voda, rána pak zaroste masem.
- 316** Rakovina, malomocenství, neštovice, vyrážka a další způsobují svědění a jsou nakažlivé dotekem.
- 317** Krvavá rána vzniká seknutím nebo bodnutím, uzavřená nárazem nebo pohmožděním a pozná se modřinami.
- 318** Když se rána zanedbá, zanítí se.
- 319** Když se rána/vřed zavře, vytvoří se strup, nakonec zůstane jizva.
- 320** Modřina je od prutu (metly), puchýř od spáleniny, mozol od ztvrdnutí.

KAPITOLA XXVI

O SMYSLECH (O CITECH ZE VNITŘNÍCH)

- 322** To co nevidíme, můžeme najít po hmatu.
- 323** První smysl je tedy hmat.
- 324** Ochutnáním rozeznáme chuť.
- 325** Chceš vědět, jak co chutná? Ochutnej to.
- 326** Cukr je sladký, pelyněk je hořký, šťovík je kyselý, pepř je pálivý, divoké víno je trpké, hořká jsou i nedozrálá jablka, a některé věci jsou úplně bez chuti.
- 327** Čich rozeznává vůně a pachy.
- 328** Pižmo je sesedlá a následně sebraná krev okolo pupku cibetky, smradlavé pižmo vypouští vůni, připomínající pečené nebo připálené jídlo či zápach mršiny.
- 329** Slanina a sádlo, když jsou plesnivé, zatuchlé, shnilé a žluklé, smrdí.
- 330** Sluchem rozeznáváme zvuky.
- 331** Protiklady jsou: smích a pláč, radost a smutek, jásání a naříkání a vzdychání, šepot a křik.
- 332** Hluk odražený a rozléhajícím se, se nazývá ozvěnou, nepřítomnost zvuku se vyznačuje mlčením / tichem.
- 333** Zrakem rozeznáváme barvy, z nichž bílá a černá jsou krajní, jiné prostřední rozdělujeme takto:
- 334** smůla je černá, černočasnědý, vrabec šedý, husa plavá a kaštan hnědý.
- 335** Mezi modrými věcmi rozlišujeme: hřebíčky hřebíčkové, fialu fialovou, modřinu sinalou, chrpu blankytnou, kočičí oči bledě modré.
- 336** Mezi zelenými věcmi rozlišuj tyto odstíny: doubravu jasně zelenou, bor temně zelený, moře azurové.
- 337** Odstíny červené: lev rudý, suřík barvy pleti, červec brunátný, plamen ohnivý.
- 338** Žluté barvy jsou: zlato zlaté, mrtvé tělo smrtelně bledé, napůl vypálená cihla je plavá.
- 339** Poslední barvou je bílá s odstíny: rusá, popelavá, bledá, mléčná, šedá, běloskvoucí. Některé věci jsou ale strakaté, pestré/proměnlivých barev nebo zašlé.

KAPITOLA XXVII

O VNITŘNÍCH SMYSLECH (O SMYSLECH VNITŘNÍCH)

- 340** Aby člověk cítil, jsou mu dány tři vnitřní smysly, které sídlí v mozku.
- 341** Podrobněji: Pod temenem sídlí obecný smysl neboli pozornost, která ukládá do mozku vjemy zrakové, sluchové a chuťové.
- 342** Tento smysl je ve spánku utlumen, čímž vznikne necitlivost člověka vůči vnějším podnětům.
- 343** V hlavě je rozum, který umí rozlišovat věci .
- 344** Ten neustále pracuje: zde vzniká myšlení, sny a různorodé nápady.
- 345** V týlním laloku je centrum paměti, ve které se ukládají vědomosti a vzpomínky, aby mohly být znovu použity.
- 346** Dávné nebo nově uložené věci je potom možné si vybavit nebo na ně vzpomenout.
- 347** Když se ztrácí vzpomínky, znamená to, že zapomínáme.
- 348** Věci, které nechceme zapomenout, si často připomínáme.
- 349** Co jsem zapomněl, ať mi připomene ten, kdo si to pamatuje.
- 350** Příliš bdění unavuje, protože vysušuje mozek; spaní pomáhá, protože to mozek zavlažuje.
- 351** Přílišné bdění je víc vyčerpávající než hladovění.
- 352** Ten kdo chce spát, zívá a protahuje se; ospalý kývá hlavou, spící sípá nebo chrápe.

KAPITOLA XXVIII

O MYSLI (O MYSLI)

- 353** Mysl používá k pochopení rozumu, neboť právě porozumění je jejím cílem.
- 354** Kdo je bystrý, chápe věci rychleji. Tupému to trvá déle.
- 355** Kdo mnoho vyhledává, je snaživý, kdo zná, znalý, kdo vymýšlí, důvtipný, kdo znalosti v praxi ozkoušel, zkušený, kdo umí své znalosti užívat, opatrný, kdo své znalosti užívá, moudrý, kdo je zneužívá, vychytralý a lstivý.
- 356** Naproti tomu, ten, který se o nic nezajímá, je lhostejný, a ten, který nic nechápe, je hloupý
- 357** Správné pojetí věci je vědomost, falešné blud, neúplné domnění, nepodložené podezření, vrtkavé pochybnost, mylné omyl a žádné nevědomost.
- 358** Víra je, když druhému věříme, co říká; přemluvení je, když ustoupíme druhému a uznáme jeho pravdu; podvolení je, když druhý dostatečně zdůvodní svůj argument.
- 359** Když něčemu nerozumíme, divíme se, a co uznáme za vhodné, vyzkoumáme.

KAPITOLA XXIX

O VŮLI A VÁŠNÍCH (O VŮLI A NÁRUŽIVOSTECH)

- 360** Zvolme si milovat a vyhledávat dobro a nenávidět zlo a stranit se ho.
- 361** Pokud je náhoda, jestli se nám líbí jedno nebo druhé, pak nás k tomu, abychom volili to horší, neboť jsme pohrdli věcí, které jsme neporozuměli správně, určitě zavádí vzájemná podobnost dobra a zla.
- 362** Podívejme se, jak podléháme vášním! Jak často jimi býváme poráženi!
- 363** Chybí tu dobro? Toužíme po něm, přejeme si ho, dychtíme po něm, usilujeme o něj a přičiňujeme se o něj, jak nejlépe můžeme, obáváme se ale svého omylu.
- 364** Odtud pochází touha, přání, naděje, snaha, usilování, přičinění se a péče.
- 365** Než se dobra dočkáme, snášíme i útrapy čekání na něj.
- 366** Zvítězilo dobro? Jásáme, těšíme se, radujeme se, užíváme si dobra, zbaveni tíhy boje se zlem. A tak se veselíme, jsme utěšeni, prožíváme radost a rozkoš, avšak spojenou s bází.
- 367** Ztratilo se snad dobro? Pociťujeme bolest, stýskáme si. A tak prožíváme smutek, výčitky a stesk.
- 368** Zlo nás znepokojuje a znemožňuje nám soustředit se.
- 369** Bojíme se budoucnosti, odvracíme se od ní a vyhýbáme se jí, lekáme se jí, hrůza a svírá se nám žaludek; to jsou kořeny nespokojenosti, bázně a strachu, třesení se a uzavírání se do sebe.
- 370** Děsíme se toho, co přichází, hrozíme se toho, drkotáme zuby a trnou nám; zde pramení zděšení, hrůza a třas.
- 371** Pro to, co nastalo, se hněváme, trápíme se, zoufáme si; z toho vyplývá hněv, utrápenost a zoufalství.
- 372** To je ale jinak, když se dobré a zlé věci dějí cizím lidem.
- 373** Tomu přejeme nebo závidíme, toho litujeme, a když se mu uleví, máme radost.
- 374** Nehledáme-li dobro, zanedbáváme ho, pohrdáme jím, dokonce ho nadšeně bojíme, skončíme naplnění vlastní špínou.
- 375** Stud je, když se někdo červená kvůli špatným věcem, ale úlevou je, že se to stává všem.
- 376** Propadneme-li zlému, nezůstane v nás kámen na kameni.

KAPITOLA XXX

O ŘEMESLECH VŠEOBECNĚ (O ŘEMESLECH VEŘEJNÉ)

377 Dosud se mluvilo o přirozených věcech. Řemesla jsou umění, kterými získáváme živobytí a oděv.

378 Teď si tedy prohlédneme dílny řemeslníků.

KAPITOLA XXXI

O ZAHRADNICTVÍ (O ZAHRADNICTVÍ)

- 379** Zahrada bývá buď ovocná nebo okrasná, nebo též ohrada pro dobytek.
- 380** Ohrazena bývá zídkou nebo živým plotem, plaňkovým plotem nebo plotem z kůlů a tyčí či proplétaným z proutí.
- 381** Zelinář obdělává záhony motykou, plečkou nebo rýčem, a do řádků vysévá semena.
- 382** Sadař osazuje ovocnou školku odnožemi nebo pláňaty (vhodné a prospěšné je uspořádat je do sponu tvaru pětiúhelníku), roubuje stromky, zalévá je a žabkou dělá průklest a vyřezává vlky.
- 383** Z oliv se lisuje olej, kal se usazuje na dně a vylisovaná drť se odděluje.
- 384** Včelař má na práci opatrovat úly a rozpouštět vosk.

KAPITOLA XXXII

O ORBĚ (O ORBĚ)

- 385** Rolník je ten, kdo pracuje na poli a živí se ziskem z úrody.
- 386** Ten, kdo si pronajímá statek a pole, ten je jeho nájemce a ten, kdo spravuje dvůr, ten je jeho hospodář / správce.
- 387** Aby byla půda úrodnější, rozorává se a zbavuje se plevelu. Před zasetím se půda hnojí hnojivem nebo slínem.
- 388** Půdy doposud neobdělávané a ty ponechané ladem jsou úrodnější, než půdy každoročně obdělávané.
- 389** Při orání se do pluhu zapřahají voli, ale ne za provazy, nýbrž do jha.
- 390** Poté orač pohání a pobízí dobytek bodcem, půdu oře napoprvé a posléze přeorává, následně zasévá obilí, půdu vláčí a oře po směru i kolmo.
- 391** Orač při vytváření brázd drží otěže jednou rukou, aby nevyšel z brázd, druhou vykrajuje brázdou radlicí, dokud objížďku nedokončí.
- 392** Strouha k odvádění vláhy se vykopává napříč brázdami.
- 393** V jílovité půdě musí být brána železná, pro písčitou půdu postačuje brána dřevěná.
- 394** Když nastane čas, kdy mladé obilí začne košatět, musí se plít, aby ho plevel nezadusil.
- 395** Když přijdou žně, ženci sečou obilí srpem a po náručích ho pokládají.
- 396** Potom sbírají snopy a zavazují je provázkem, až na poli zůstane pouze strniště.
- 397** Na povozech svážejí obilí do stodol, nebo ho skládají do stohů.
- 398** Za humny mlatci obilí cepy vytloukají zrno, dokud nezůstane jen sláma a slupky z obilí.
- 399** Dřevěnou lopatou přehazují obilí, aby se oddělily plevy od zrna.
- 400** Pokud stále něco zůstane, přesívají sítem obilí, aby bylo čisté. Pak se nosí do sýpek.

KAPITOLA XXXIII

O MLETÍ OBILÍ (O MLETÍ)

- 401** Dříve se tlouklo obilí v hmoždíři paličkami a tak vzniklo nahrubo semleté obilí a šrot.
- 402** Potom slupky ze zrn otloukali palicí ve stoupách a výsledkem byly kroupy a krupice.
- 403** Později byly vymyšleny mlýny na principu gravitace, poté tažené osly nebo také vodní a větrné.
- 404** Mouka se přesívala přes žíněný pytel, a tím se oddělila od otrub.
- 405** Mlynář za semletí dostává určitý výtěžek.

KAPITOLA XXXIV

O PEKAŘSKÉM ŘEMESLE (O PEKAŘSTVÍ)

- 406** Pekař hněte v díži těsto dřevěnou tyčí a peče v peci. Kynutý mívá dvě kůrky a střídu nadýchanou, nekvašený chléb je tuhý.
- 407** Cukrář z bílé mouky dělá cukrovinky.
- 408** Jsou různé druhy koláčů: housky, preclíky, oplatky, koblihy, bábovky, jemné pečivo, dorty, slané koláčky a tak podobně.

KAPITOLA XXXV

O PASTEVECTVÍ (O PASTÝŘSTVÍ)

- 409 Pastýři vybavenému holí nebo bičem se svěřuje stádo ovcí, ve kterém označuje ovce z vlastního chovu zvláštním cejchem.
- 410 Vlk je žravá šelma. Když je hladový, vyje a útočí, a to nejen na stáda dobytka, ale i skotu. Ovčáctí psi stráží stáda před vlkem. Psi jsou před ním chráněni obojkem s bodci.
- 411 Kočovní pastýři při změně pastviny převážejí své salaše na vozech.
- 412 Ohrady na polích jsou vlastně přenosné ovčince.
- 413 Skotáci / pastevci skotu a pasáci vepřů troubením vyhánějí dobytek z chlévů.
- 414 Podávají dobytku krmení buď v jeslích nebo ve žlabech, a vyklízejí stáje pomocí lopaty.
- 415 Tele a jehně sají mléko z vemene; děvečka dojí mléko do dížky nebo do dojačky.
- 416 Ze smetany se dělá máslo, z mléka a syřidla sýr, zůstane syrovátka.
- 417 Kráva, která očekává telátko, se nazývá březí, mladá se nazývá jalovice, ta, co už je neplodná, se sní.
- 418 Tráva, která se naseče kosou, se suší na lukách, obrací hráběmi a vidlemi se ze sena vytvářejí kupky. Seno se ukládá v senících.
- 419 Když tráva znovu vyrostе, seče se otava.

KAPITOLA XXXVI

O ŘEZNICTVÍ (O ŘEZNICTVÍ)

- 420** Řezník poráží na jatkách vykrmený dobytek (vyhublý není samozřejmě k jídlu, kdo by ho jedl?), zařízne ho, vykuchá, naporcuje a v masně nabízí k prodeji.
- 421** Střeva se plní masem, dělají se jelita, klobásy, jitrnice, krvavá jelita, tučná jelita, a také ocásky, plece, slanina atd.
- 422** Sádlo nehoustne tak jako lůj, protože je řidší

KAPITOLA XXXVII

O MYSLIVECTVÍ (O MYSLIVECTVÍ)

- 423** Během lovu myslivec zvěř vábí do předem připravených jam, anebo používá honící psy, kteří zvěř stopují.
- 424** Slídící psi zvěř vystopují a chrti zvěř honí tak dlouho, až ji chytí.
- 425** Když se laň chytí do léčky a pasti napnutých na kůlech, zamotá se a bývá zabita, jestliže vyvázne, rychle uteče.
- 426** Divoký kanec se brání do poslední chvíle, ale probodnut oštěpem umírá.

KAPITOLA XXXVIII

O RYBÁŘSTVÍ (O RYBÁŘSTVÍ)

427 Rybář loví v jezeře a rybníku sítí nebo harpunou, v potoce vlečnou sítí a košem na rybolov; udicí (na kterou se dává návnada) kdekoliv.

KAPITOLA XXXIX

O PTÁČNICTVÍ (O PTÁČNICSTVÍ)

- 428** Lovec ptáků si připraví vhodné místo k odchytu, vábničkami přiláká a přivábí ptáčky, buď je loví sítěmi, nebo je lapá na rákosí s lepem (které nachystá na tyče), nebo je chytá sítí na ptáky a smyčkami pastí a osidel.
- 429** Ptáky, které nechává naživu, zavírá do klecí, buď společně, nebo odděleně.
- 430** Jestliže se některý polapený vyvlíkně, uletí, ledaže by se zase chytil do nějaké léčky.

KAPITOLA XL

O KUCHARSKÉM UMĚNÍ (O KUCHARSTVÍ)

- 431** Správce spížírny z ní vydává suroviny, kuchař vaří na ohništi v pánvích, kotlích a měděných nádobách, na rožni peče, na roštu opéká, na pánvi smaží.
- 432** Přetéká-li pokrm či kypí, sběračkou ho zamíchá, aby nepřetekl, pění-li, sbírá pěnu vařečkou.
- 433** Vidlicí se vytahuje, sítem a cedníkem se cedí.
- 434** Další kuchyňské potřeby jsou: koště, pohrabáč, pánev na uhlí, struhadlo, dřez, umyvadlo, džbány, velké mísy a misky, které se vyplachují a vznikají pomeje.
- 435** Nádobu drž za rukojeť nebo za ucho; jedině když má rukojeti nebo ucha dvě, člověk neví, za které ji má vzít.
- 436** Ptáci se škubou, ryby se zbavují šupin, kuchají a porcují.
- 437** Pečené a smažené jídlo je zdravější než vařené v omáčce, leda by se dobře okořeno.
- 438** Nakládané a uzené je těžko stravitelné.

KAPITOLA XLI

O PŘÍPRAVĚ NÁPOJŮ (O NÁPOJŮ STROJENÍ)

- 439 Vinař sází mladé kmeny a zavádí zavlažovací systém, okopává vinici motýčkou, révy podepře tyčí, anebo přichytí kolíkem, brzy potom víno sklízí, sbírá a zbytky dává chudým.
- 440 Hrozny se lisují, lahodný mošt vytéká do sudu, když tento mošt zkvasí, vznikne alkoholický nápoj vhodný k obveselení - víno.
- 441 Starší víno bývá lepší. Letošní potřebuje kvasit.
- 442 Vína se dají vyrábět například z pelyňku, heřmánku apod.
- 443 Převařenému vínu se říká svařené, zvětralému patok.
- 444 Komu nestačí víno, vaří medovinu nebo pivo ze sladu a chmele.
- 445 Uzavřené víno se skladuje v chladných sklepeních, načaté se poté stáčí pípou nebo kohoutkem.
- 446 Ve větších nádobách je chutnější, protože nezvětrá, obzvláště na vyšších policích.
- 447 Z nakloněného sudu vytéká kvasící hroznová šťáva.
- 448 Ze zbytků po kvašení vína se dělá podřadné víno.
- 449 Nálevky patří k lahvím.

KAPITOLA XLII

O FORMANSTVÍ (O FORMANSTVÍ / VOZATAJSTVÍ)

- 450** Čeledín ve stáji přiváže koně a dá mu náhubek, pokud kouše. Uvázaného koně hřebelcuje. Přehodí přes koně příkrývku. Čistí oves od plevele/nečistot.
- 451** Jezdec sedí v sedle, má nohy v třmenech, pobízí koně ostruhami a řídí ho dle libosti uzdou a otěžemi.
- 452** Poprsnice, podocasník, deka, šperky i jiné jsou ozdoby pro koně.
- 453** Lehký jezdecký kůň (klusák) jezdce natřásá, lehký cestovní kůň lehce, mimochodník oběma nohama na jedné straně najednou jde, aniž by klopýtl.
- 454** Kočí zapřáhne náručního koně na pravou stranu a podsedního koně na levou stranu, další koně žene před sebou.
- 455** Vrchnost se vozí v krytých vozech se šestispřežím, měšťané a sedláci jezdí v kočárech tažených čtyřmi, třemi, nebo dvěma koňmi, nebo také na dvoukolových vozech.
- 456** Náklady se převážejí na malých žebříňácích a saních, nemocní na prkenných krytých vozech a rozmařilí lidé na nosítkách.
- 457** Kolo od vozu se skládá z pístu, dvanácti paprsků, šesti loukotí a šesti šínů, při mazání osy kolomazí se vůz musí nadzdvihnout heverem.
- 458** Na konec oje se přidělávají od chomoutu visící držadla (to jsou buď řemeny nebo řetězy). Vzadu se přidělávají brzdy na brždění při jízdě vozu z prudkého kopce.
- 459** Vůz jede snáze ve vyjetých kolejích, proto se snaž, aby z nich nevyjel.
- 460** Náklad se dává na mezka nebo kobyly, aby se dostal přes neschůdná a příkrá místa, není-li jiné cesty.
- 461** Nosiči přepravují břemena na ramenou, vozí na trakařích, nebo je nosí na nosítkách zavěšených na krku.

KAPITOLA XLIII

O LODNÍ DOPRAVĚ (O PLAVECSTVÍ)

- 462** Námořníci se plaví po moři, když je potřeba přivézt zboží.
- 463** Kapitán sedí na zádi u kormidla a řídí loď, ostatní běhají po palubě, na stěžně rozvěšují plachty, na stožár i na lodní příď, větší též vlajky.
- 464** Když je moře klidné, loď nepluje, pokud veslaři nesedí na lavičkách u kolíků a neveslují (ale vanutí větru pohání lehkou loď rychleji než vesla), kde je potřeba, odstrkují se pomocí bidel od mělčin a skal.
- 465** Neboť kdyby zde uvízli, mohla by se loď rozbít, museli by vyhodit náklad. Proto měří hloubku olovnicí.
- 466** Když se strhne bouře, vyhazují kotvu na kotevním laně, aby nebyli uchvázeni obrovskými vlnami, a tak se loď jen otáčí a zmítá.
- 467** Ti, kdo se na lodi plaví poprvé nebo podruhé, bývají jen málokdy ušetřeni mořské nemoci.
- 468** Prázdná loď, zejména nákladní, se musí zatížit pískem, aby byla stabilnější, ale pokud se přetíží, potopí se.
- 469** Někdy loď praská a skrze zvětšující se štěrbinu zatéká voda, hromadí se na dně, odtud se pumpou pumpuje ven.
- 470** Po skončení plavby mají lodě rychle vplout do přístavu nebo přinejmenším na vhodné kotviště.
- 471** Na splavných řekách se používají lodě a čluny, často i vory.
- 472** Tam, kde není brod, převáží se na prámu, což se nazývá přívoz, ale převozník za to chce poplatek.
- 473** Jinde se dělají kamenné, dřevěné a visuté mosty nebo lávky.
- 474** Potápěči se potápějí do velkých hloubek.

KAPITOLA XLIV

O PUTOVÁNÍ (O CHŮZÁCH)

- 475** Poutník směřující ke svému cíli nechť se drží své cesty a z ní neuhýbá.
- 476** Vidí-li stezku, ať neuhýbá z cesty, ledaže by ta stezka byla prošlapaná, měl s sebou průvodce nebo sám byl scestovalý.
- 477** Bojíš-li se neschůdných a kamenitých míst, nescházej z cesty.
- 478** Rozcestí je zrádné, proto abys nezabloudil, vypej se kolemjdoucích na cestu.
- 479** Příčné cesty a křižovatky tolik nezavádí.
- 480** Abys mohl cestovat bez tlumočnicka, musíš umět cizí řeč.
- 481** Tomu, kdo půjde přes pole, se budou hodit boty či polovysoké boty nebo polobotky kvůli blátu, široký poutnický klobouk proti slunci, kožený či plstěný plášť proti dešti a hůl či hůlka, o níž by se o ni mohl opírat.
- 482** K cestování potřebujes peníze nebo cestovní šek.
- 483** Je třeba i trpělivosti; stává se, že člověk musí nocovat i pod širým nebem.
- 484** Ať jsi kdekoli, měj se na pozoru, s kým máš tu čest.
- 485** Nejen loupežníci a piráti loupí, nýbrž i hospodské a hospodáři mohou být nebezpeční.
- 486** Zavazadla, ve kterých můžeš nosit své věci, jsou: tlumok, mošna, kabel, peněženka, váček, měšec, taška a náprsní či jiná kapsa.
- 487** Abys mohl jít nalahko, neobtěžuj se zavazadly.
- 488** Máš-li na spěch, je lepší využít poštovního vozu než dopravního kočáru.
- 489** Vrátiš-li se z daleka ve zdraví a spokojen, tvoji blízcí tě s radostí přivítají.

KAPITOLA XLV

O OBCHODU (O KUPECTVÍ)

- 490** Kupci prodávají dovezené zboží s vlastním ziskem (protože kdo by pracoval zadarmo?).
- 491** Ve velkých městech jsou velké obchody, na vesnici jenom malé obchody a tržiště.
- 492** Překupníci, obchodní cestující, kramáři, lékárníci a vetešníci se svým zbožím chtějí co nejvíce proslavit.
- 493** A proč ne? Každé zboží má svého kupce.
- 494** Když jsi však kupec a nechceš prodělat, znej hodnotu peněz, které jsou zlaté, stříbrné i měděné: peníze, halíře, troníky, groše, zlaté, říšské tolary, dukáty, koruny atd.
- 495** Směnné kurzy byly: jeden talent za šedesát hřiven, jedna hřivna za sto půlortů, jeden půlort za čtyři šestáky a jeden šesták za dva krejcare.
- 496** Ceny rostou a klesají, ale laskavost stojí stále stejně.

KAPITOLA XLVI

O TEXTILNÍCH ŘEMESLECH (O ŠATNÝCH ŘEMESLECH)

- 497** Len a konopí se namáčí ve vodní lázni a vysušené se lámou trdlicí, poté se pročesávají ostrými hroty, dokud nezůstane odpadní materiál a koudel.
- 498** Přadlena přede surovinu buď na kolovrátku, nebo na vřeteně s přeslenem.
- 499** Z dřevěných tyček se navíjejí klubka příze.
- 500** Tkadlec protkává osnovu outkem a vyrábí tak plátno a sukno. Aby zbělelo, bílí se na slunci.
- 501** Tkanina ze dvou nebo tří nití vyžaduje použití třikrát většího rámce.
- 502** Podobně se postupuje při zpracování vlny.
- 503** Vlna nebo bavlna se češe, upravují se vlákna, přede se, tká a cívky se mění v sukno, které, jestliže je slabé, valchář valčuje a barvíř barví v kotli.
- 504** Krejčí stříhá nůžkami, pomocí jehly a náprstku šije oblečení, dává pozor, aby švy nebyly vidět. Občas páře a zase látku sešívá a nabírá.
- 505** Vetešník látá a záplatuje staré oděvy a švabíř je obnovuje a přeprodává.
- 506** Koželuh vydělává kůže louhem. Švec z nich pak v dílně na kopytě vyrábí boty. Šije je šídlem a smolenou dratví.
- 507** Kožišník vyrábí z kůže kožichy.
- 508** Jirchář (řemeslník vydělávající kůže pomocí roztoku kamence), dodává vydělané kůže. Těmto řemeslníkům se často přezdívá smradoši.

KAPITOLA XLVII

RŮZNÉ DRUHY OBLEČENÍ (ŠATSTVA ROZDÍLOVÉ)

- 509** Oblečení, které dříve sloužilo jen k zahalení nahoty, se teď stává příliš honosným.
- 510** Neustálé oblékání a převlékání nás stojí spoustu času.
- 511** Někteří mají rádi oblečení tenké a volné, jiní tuhé a těsné, různého střihu.
- 512** Mužské oblečení je například: kabát s rukávy, límec, kalhoty, suknice, plášť, košile, kazajka, pracovní oděv.
- 513** Ženské: svetr, sukně s halenkou, tenký letní oblek, závoje, zástěry, čepce, čepice.
- 514** Oblečení pro muže i ženy: košile (spodní prádlo), kapuce, klobouk, šála, sukně, rukavice, punčochy, střevíce (podrážky, nárt, řemínky), sandály, trepky, papuče univerzální velikosti.
- 515** Všude, kde je potřeba něco sepnout, se používají špendlíky, háčky, spony, přezky a knoflíky.
- 516** Páskem se můžeme opásat, a také se dá rozepnout.
- 517** Do pláště se halíme.
- 518** Přidávají se ozdoby: stuhy (do vlasů), tkanice, ozdobné lemy, manžety, střapce a výložky.
- 519** Také prsteny, zlaté řetízky, spony, náušnice, náramky a další výrobky zlatníků a klenotníků. Další doplňky: šátky, kapesníky, roušky.
- 520** Oděv chudých lidí je často záplatovaný.
- 521** Mladé dámy mají svou krásu, staré služebnice a poskoky.

KAPITOLA XLVIII

O KOVÁŘSTVÍ A TESAŘSTVÍ (O KUJÍCÍCH A TEŠÍCÍCH ŘEMESLECH)

- 522** Dříve se bydlelo v jeskyních, doupětech a boudách, přístřeších z větví, drnových chaloupkách a chatrčích. Nyní všichni bydlí ve staveních.
- 523** Některá stavení jsou vysoká, některá nízká.
- 524** Kdo by chtěl bydlet ve špatně postavené chalupě?
- 525** Stavbyvedoucí spolupracuje s dělníky, kteří při práci používají sekeru a kladivo.
- 526** Zedník staví zdi z kamenů připravených a opracovaných kameníkem, měří je za pomoci latě a olovnice a omítá je vápnem a sádrou.
- 527** Tesař upevňuje trám železnými skobami, osekává jej sekyrou, přičemž odlétávají třísky. Potom vrtá nebozezem, zdvíhá pomocí zdvíhacího zařízení, staví stěny a upevňuje je hřebíky.
- 528** Dříví by se mělo kácet po úplňku, aby nezpráchnivělo.
- 529** Dřevorubec kácí stromy, osekává, řeže je pilou (odlétávají piliny), štípe pomocí klínu a kladiva a skládá do hranic, z nasekaných větví dělá otepi.
- 530** Truhlář hobluje prkna hoblíkem, spojuje je lištami, slepuje lepidlem a natírá fermeží.
- 531** Kovář měchem dmýchá oheň ve výhni, kuje na kovadlině měkké železo, které drží kleštěmi a tvaruje ho do plechů a plátů.
- 532** Zámečník a mečíř piluje železo pilníkem (odpadem jsou železné piliny), vyhlazuje hladícím pilníkem a leští.
- 533** Sem také patří kotláři, kováři, hodináři, šindeláři, bednáři, soustružníci, sklenáři a provazníci, kteří dělají provazy.
- 534** Nádenníci/dělníci se najímají za peníze, aby pomáhali, páčili se sochory, válcovali a dělali jiné pomocné práce.
- 535** Hrnčíři vytváří z keramické hlíny hrnce, džbány, pokličky, střešní tašky apod.
- 536** Pouze dům, který má hluboké základy, je dobře postavený, dobře zpevněný v rozích a podepřený sloupy, může vydržet dlouhá léta.
- 537** Špatně postavený dům se zřítí a vzniknou trosky a suť.
- 538** Nestabilní dům je třeba podepřít pilíři nebo jinými podpěrami, bortící se dům je třeba buď opravit nebo zbořit, zborcený zase postavit a obnovit.
- 539** V prostorném obydlí se žije pohodlněji než ve skromném.

KAPITOLA XLIX

O DOMU A JEHO ČÁSTECH (O DOMU A JEHO ČÁSTKÁCH)

- 540** Když chceš vejít do domu, nejdřív se zastav na zápraží, podívej se na štít, aby ses nespletl a teprve potom zaklepej.
- 541** Jestliže na tebe někdo vyhlédne mřížkou, pros ho, aby ti otevřel, a pokud otevře, zvedni nohy, abys nezavadil o práh a skloň hlavu, aby ses neuhodil o rám dveří; z obou stran jsou veřeje.
- 542** Když projdeš dveřmi, zavři na závoru, nebo alespoň použij kliku.
- 543** Aby panty neskřípaly nebo dveře nevrzaly, otevírej je zlehka.
- 544** Z předsíně se vchází do dalších místností, po schodech nebo po točitém schodišti se jde k pokojům do patra a na půdu.
- 545** Krov leží na trámech. Na krokvicích a střešních latích jsou střešní tašky, došky nebo šindele.
- 546** Doplnky jsou: pozvednuté střešní okraje, tj. nastavený krov), zádveří, výstupky či arkýře, pavlače ležící na průvlacích, římsy a zábradlí.
- 547** Prostranství před domem se nazývá nádvoří, zadními dvířky se vychází na dvůr.
- 548** Klíčem se zamykají a odemykají dveře.

KAPITOLA L

O JIZBĚ/SVĚTNICI (O JIZBĚ / SVĚTNICI)

- 549** V jizbě se topí kamny.
- 550** Okna jsou zasklená, mají dřevěné rámy, někdy okenice, někdy různé mříže.
- 551** Podlaha je udusaná (palicí či beranem) nebo dlážděná, strop kazetový nebo klenutý.
- 552** K uchování věcí slouží truhly, almary, krabice, pouzdra a kapsy, pro přenášení nůše, putny, pruhy látky atd.

KAPITOLA LI

O HODOVNÍ SÍNI (O VEČEŘADLU)

- 553** Na ubrusem prostřený stůl se kladou talíře, okrouhlé nebo čtverhranné, a slánka.
- 554** Z košíku na chléb se předkládá chléb nebo krájené pečivo i jiné jídlo.
- 555** Pozvaní hosté jsou hostitelem uvedeni ke stolu.
- 556** Po té co si všichni pod nádobou s kohoutem či v umyvadle umyjí a ručníkem osuší ruce, usedají na židle, stoličky a sedadla s podnoží.
- 557** A hned je tu kráječ, který ochutnává jídla a servíruje je.
- 558** Polévku či omáčku jíme lžící, ostatní jídla pak nožem, který uchopíme za střenku.
- 559** Slušně vychovaní lidé si neolizují rty vyplazeným jazykem, ale otírají ubrouskem.
- 560** A nehltají velké kusy jídla, ale žvýkají je.
- 561** Mouchy je třeba odhánět plácačkou
- 562** Z kredence se vydávají číše, poháry, sklenice a šálky, a vypláchnuté se kladou na stolek.
- 563** Hrnek je nádoba se širokými okraji, z níž pijeme
- 564** Sklepník přináší víno, hospodský jej pak dále rozlévá z džbánů či konvic a roznáší. Ve spolek si pak všichni radostně připíjejí.
- 565** Na velké hostině bývá mnoho jídla, včetně zvěřiny, a to v několika chodech.
- 566** K pečeným masům se přidávají v miskách omáčky, saláty, křen a zadělávané věci, olivy, kapary, okurky, červená řepa, a nakonec i lahůdky, pamlsky.
- 567** Popravdě řečeno nejlepším dochucovadlem je však příjemná rozmluva.
- 568** Větší jedlíci snídají, obědvají, svačí a večeří, ale ti, kdo vedou sedavý život, ať vynechávají snídani a svačinu.
- 569** Jíst třikrát denně je příliš a škodlivé, ledaže si dáte menší porce.

KAPITOLA LII

O POKOJI PRO HOSTY/LOŽNICI (O HOSTĚNICI / LÉHANICI)

- 570** V komoře, kde se spí, bývá postel. Ale kde není lože, používá se rohož nebo slámová podestýlka.
- 571** Pro stlaní se používá prostěradlo, na něj poduška. Přikrýváme se duchnou a matrací.
- 572** Peřina je plněna peřím, polštář odstřížky.
- 573** Potřebným vybavením místnosti je nočník, aby mohl člověk v noci ulevit měchýři, nebo záchod k vyprázdnění břicha.
- 574** K odpolednímu spánku je možno ulehnout na lůžko ve světnici.
- 575** Kdo spí na zádech, trápívá ho noční můra, kdo na břiše, trpí dušností.
- 576** Když se probudíš a jsi vyspalý, dbej, abys už znova neusnul. Když procitneš, vzbud' i ostatní.
- 577** V zimě je chvályhodné pracovat již před rozbřeskem.

KAPITOLA LIII

O ČISTOTĚ A UPRAVENOSTI (O LÁZNI A ŠVÁRNOSTI)

- 578** Časté mytí tváře je pro čistotnost nezbytné. Užívání líčidel je nevhodné.
- 579** V koupelích, lázních a teplých pramenech smýváme špínu a nečistoty.
- 580** Přece však, s ohledem na stud, lze si ponechat spodní prádlo, či se zakrýt osuškou.
- 581** Oděvy se perou a čistí mýdlem, nebo se kartáčují. Případně se také drhnou houbou. Límečky se tuží škrobem.
- 582** Žinkou a houbou myjeme naše tělo, nádobí pak svazky větví či slámy nebo přesličkou. Smetí se zametá koštětem.
- 583** Tam, kde nemají hloubené studně se zábradlím, z nichž by se dala čerpat voda rumpálem s nádobou nebo vědrem, je nutno udělat vodovod trubkami a strouhami nebo příkopy.
- 584** Holič stříhá vlasy nůžkami a vousy holí břitvou. Dříve se vlasy odřezávaly jako ovčí srst.
- 585** Lázeňský kromě toho přikládá i baňky.
- 586** Vlasy (které nosí Němci i Poláci) se češou hřebenem, kudrnaté vlasy se natáčejí na zvláštní železo.
- 587** Masti, kadidlo, voňavky a vonné spreje z lahviček jsou zvyklosti rozmazlenců, kteří se takto voní.

KAPITOLA LIV

O MANŽELSTVÍ A RODINNÝCH VZTAZÍCH (O MANŽELSTVÍ A PŘÍBUZENSTVÍ)

- 588** Manželství je, když spolu muž a žena bydlí jako manželé.
- 589** Svobodný, který má vstoupit do manželství, si najde děvče na vdávání, které by chtěl, vdovec si najde vdovu.
- 590** O krásnou dívku s bohatým věnem občas muži soupeří
- 591** Nápadník, který získá dívčinu ruku, bude ženichem a ona nevěstou. On bude mít svého družbu a ona družičky.
- 592** Po svatbě se nazývají muž a žena (další den je nevěsta uvedena do ženichova domu).
- 593** Ti, kteří provdali dceru jsou tchán a tchýně, kdo si ji vzal je zeť, ta, která se vdala, nevěsta, další příbuzní jsou švagrové: ženichův bratr je švagr, ženichova sestra švagrová.
- 594** Jestliže sňatek nevyhovuje, kdysi bylo možné nevěstu propustit a odloučit se od ní, dnes už ne, jedině smrt jednoho z nich je rozloučí.

KAPITOLA LV

O ROZENÍ DĚTÍ (O DĚTÍ ROZENÍ)

- 595** Pro početí je nezbytné manželské spojení dvou pohlaví.
- 596** Muž má ve varlatech spermie, matka v těle nese plod, kdo z nich je důležitější?
- 597** Určitě ona, protože když nepotratí, tak pracně rodí syny a dcery, někdy i dvojčata.
- 598** Žena podle zákona po porodu nesmí šest neděl vycházet z domu.
- 599** Otec plodí, matka rodí, oba vychovávají, pečují, líbají, chovají v klíně a náručí.
- 600** Otčím a macecha nejsou laskaví na své svěřence, neboť ani jeden z nich není pravý rodič.

KAPITOLA LVI

LVI: O PŘÍBUZENSKÝCH VZTAZÍCH (O KREVNOSTI)

- 601** Ti, kteří jsou ze stejného rodu, se nazývají příbuznými a pokrevními přáteli; jsou to např. bratr a sestra (zvláště, když mají stejného otce; když mají stejnou matku, nebere se to tak vážně), děda a babička.
- 602** Také praděd, prapraděd, praprapraděd - ty starší nazýváme předky.
- 603** Vedlejší větve jsou pak strýcové a tety, bratřenci a sestřenice, neteře a synovci.
- 604** Potomstvo rodiny dvoří vnuk, vnučka, pravnuk a pravnučka a jejich potomstvo.
- 605** Ti, kterým chybí rodina a dědicové, si osvojují cizí děti; jiní zase své děti pro neposlušnost vydědují a vykazují.
- 606** Pozůstalým sirotkům a dětem narozeným po smrti otce, kteří kvůli své nezletilosti nemohou dostat dědictví, jsou závětí přiděleni poručníci. Ne však nemanželským dětem.
- 607** Poručníci by se správně měli starat o všechna právní opatření.
- 608** Závětí je možno určit, kdo z dědiců dostane jakou část majetku zesnulého.

KAPITOLA LVII

O HOSPODÁŘSTVÍ (O HOSPODÁŘSTVÍ)

- 609** Hospodářské knihy předepisují, jak by hospodář a hospodyně měli řídit čeled' a jak by pacholci a děvečky měli poslouchat.
- 610** Sluha je ten, kdo slouží svému pánu svému (jeho děti pak jsou opět sluhové), otrok je ten, nad jehož pán má nad ním právo života a smrti, propuštěnec je propuštěný otrok.
- 611** Ten, kdo vykonává práci, má mít vyměřen svůj denní, měsíční a roční plat.
- 612** Dětem rodiče mnoho dovolují.

KAPITOLA LVIII

O MĚSTĚ (O MĚSTĚ)

- 613 Město je ohraničeno hradbami, náspy, valy, kolovými hradbami a baštami.
- 614 V prostoru mezi valy je příkop, jako součást opevnění slouží i parkán, který umožňuje měšťanům přístup.
- 615 Bránu je možno zamknout - jsou zde vrata, závory a mříže.
- 616 Ulice jsou dlážděné kameny, stejně jako náměstí s podloubím, aby lidé nemuseli chodit blátem.
- 617 Úzké uličky bývají neprůjezdné.
- 618 Města se rozšiřují o předměstí a jejich ozdobou jsou věže, zvláště když jsou zděné s cibulovitou střechou.
- 619 Ne všichni obyvatelé mají stejná práva, větší práva mají domácí a starousedlíci.
- 620 Někteří z privilegovaných jsou osvobozeni od daní. Vše, co vydělají, jim zůstává.
- 621 Nájemní dělníci a přespolní daně platí.
- 622 Síla města spočívá v jeho chrámech, zbrojnici a pokladnici a sýpkách.
- 623 Znakem spořádaného města jsou čisté nádoby s vodou, kvalitní školy, a hodiny.
- 624 Za budovou soudu bývá vězení, na vzdálenějších místech veřejné toalety.
- 625 Hospody, krčmy, veřejné kuchyně jsou k dispozici pro všechny hladové, útočiště pro provinilé, chudobince pro chudé.
- 626 Palác je honosný chrám nebo dům.
- 627 Hlídka nebo strážná věž má být vysoko, strážníci by měli být ostražití.
- 628 Sousedé si mají navzájem pomáhat.

KAPITOLA LIX

O CHRÁMU (O CHRÁMU)

- 629** Kostelník zvoněním na zvony svolává lid k bohoslužbě.
- 630** Když se všichni sejdou, sbor od stojánku zpívá žalmy a duchovní písně.
- 631** Kazatel z kazatelnice vzývá Ducha svatého; napomíná k pokání podle Desatera; těší skroušená srdce zadostiučiněním a zásluhou Krista; tím způsobem káže evangelium a zapaluje posluchače zbožností.
- 632** Když dokončí modlitbu, ohlašuje svátky a rozpouští shromáždění, které čím je hlučnější, tím je milejší.
- 633** Někdy učí katechismu, křtí, slouží Večeři Páně.
- 634** Kajícím uděluje rozhřešení, nekajícím svátosti nepovoluje, pokrytce nechává vlastnímu svědomí.
- 635** Posvícení a výroční slavnosti se s náležitým veselím slaví dva, tři i osm dnů.
- 636** Obřady nejsou u všech stejné, ani ustanovování duchovních, ale tyto rozdíly nevadí.

KAPITOLA LX

O CÍRKVI (O CÍRKVI)

- 637** Farář je správcem své farnosti, jeho spravuje a řídí biskup.
- 638** Préláti (opati, probošti, převoři) jsou představení mnichům a klášterům, abatyše řeholnicím, kaplani spravují kaple, jáhni mají na starosti sbírky a almužny.
- 639** Kněží se odvádí desátky z úrody; poustevníci žijí na poušti
- 640** Biskupové na koncilech řeší roztržky, hereze a bludy, vylučují rouhavce a jejich následovníky, odpadlíky od církve, kteří narušují jednotu. Určují pravidla víry.

KAPITOLA LXI

O POHANSKÝCH A ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSTVÍCH (O POHANSKÝCH A ŽIDOVSKÝCH POVĚŘÁCH)

- 641** Pohanští kněží obětovali své oběti na oltářích v chrámech nebo v hájích, pálili kadidlo a vůni obětovali a také se svým modlám klaněli a světily se svěcenou vodou, aby se zbavili hříchů, ale bylo to ohavné.
- 642** Světským nazývali vše, co bylo mimo chrám.
- 643** Velekněz v mitře vcházel do svatyně a kněží okušovali kadidelnicí, rámusili cimbály, řehtačkami, hrkačkami a chřestítky.
- 644** Jejich proroci, věštci a věstkyně prorokovali ne z Božího nadšení a nebo vnuknutí jako izraelští proroci, ale věstili podle ptáků, z talismanů a z pověřčivých losů.
- 645** Proto jsou nazváni ptakopravci, navazači a losovníci; místo hádání užívali slova věštění.
- 646** Některé odpovědi považovali za božské, ale byly mylné, pocházely od ďábla.
- 647** Zemřelí hrdinové byli počítáni mezi bohy.
- 648** Židé ve školách obřezávají neobřezané, sobotu světí atd.

KAPITOLA LXII

O RADNÍCI (O RÁDNÍM DOMU)

- 649** Na radnici zasedá rada a pečuje o obec.
- 650** Nachází se tam také matrika, záznamy o rozhodnutí úřadu a zápisy z jednání.
- 651** Starosta radě předkládá, co se na jednání má řešit, spolu s radními problém projednává a jednání také uzavírá.
- 652** Písař v uzavřené kanceláři vypracovává zprávy o jednání, a tak každý koná svou povinnost.
- 653** Radním pomáhají sekretářky, úředníci, písaři a policie.
- 654** Obec rozdělená na třídy má své starší, kteří vydávají zákony, které musí ještě potvrdit rada.
- 655** I řemeslníci mají svá sdružení - cechy, aby nováčci, hlásící se do cechu, byli zkoušeni cechmistry.

KAPITOLA LXIII

O SOUDECH (O SOUDECH)

- 656** Když se dva přou, musí mezi ně vstoupit třetí strana, aby je rozsoudila, jinak se spor nevyřeší.
- 657** A proto si tedy zvolte toho, kdo vás rozsoudí a jehož rozhodnutí budete oba respektovat, a nebo jděte k soudu a vyřešte spor právní cestou.
- 658** Kdo druhého předvolává k soudu, posílá ho před soudce (kromě dnů, kdy soud nezasedá), žaluje ho tím a obviňuje ze škody.
- 659** Na žádost žalobce předvolá se obžalovaný, posoudí se žaloba i obhajoba. Není-li pak stále možno rozhodnout, předvolají se svědkové a nejsou-li dostatečně důvěryhodní, vezmou se do přísahy.
- 660** Obhájce nebo prokurátor ať neopouští svého svěřence, kterého má chránit, ale ať ho hájí - ovšem slušně, spravedlivě a nepřekrucuje slova.
- 661** Nechtěť je soudce nestranný a nebere úplatky. Ať se naopak rozhoduje podle pravdy.
- 662** Jsou-li přítomni přísedící, soudce vyslechne a zváží jejich názory a na jejich základě rozhodne spravedlivě, aby byli vinní potrestáni a nevinní ospravedlněni.
- 663** Je neslušné odvolávat, rušit nebo brát zpět již vyřčené výpovědi a úsudky.
- 664** Jakmile se vyhlásí rozsudek, ať se co nejrychleji provede, ledaže by odsouzený neuznal vinu a odvolal se k vyššímu soudu; v takovou chvíli je potřeba zastavit líčení, odročit jej nebo vzít do opatrování soudu vše, co je předmětem sporu.
- 665** V takové chvíli je zapotřebí záruky soudícího se, že se dostaví k vyššímu soudu.
- 666** Někdy se užívá průtahů pro přímlyvy a záruky dobrodinců; co kdo ale slíbí, musí to i dodržet.

KAPITOLA LXIV

O ZLOČINCÍCH A TRESTECH (O ZLOČINCÍCH A TRESTÁNÍCH)

- 667** Ty, kdo přestupují zákon, je nutno hlídat a za zjevná provinění má být uložena pokuta, aby shovívavost nevedla ke svévoli.
- 668** K trestání a zajištění nedobrych se používají metly, karabáče, biče, pouta, palečnice, okovy, pranýře, žaláře, mučírny, šibenice... Pochopové, biřici a kati zločince chytají, nasazují jim pouta, mrskají je, bijí, mučí a všelijak trápí. Ti, u nichž není naděje na nápravu, jsou popravováni.
- 669** Zloději jsou věšeni, cizoložníci stínáni, vrahové a násilníci vplétáni do kola (kdysi je přibíjeli na kříž), otcovrahové bývají zašiti do pytle s hady a topeni, čarodějnice a žháři páleni na hranici, zlovolným klevetníkům se trhá jazyk, čubky se topí, nestydatým a nečistým se rozžhaveným železem vypaluje znamení.
- 670** Člověk může dostat pohlavek či políček za ledacos; štulec je považován za žert.
- 671** Trest smrti může být zmírněn a změněn na vyhnanství ze země či z obce.
- 672** Ten, kdo je vypovězen, se zdržuje v určeném místě, vyhnanec se toulá.

KAPITOLA LXV

O PANOVÁNÍ (O KRÁLOVSKÉM STAVU)

- 673** Všem záleží na tom, aby byla šlechta, protože zajišťuje, aby silnější neutlačoval slabšího. Když má země jednoho vládce, říká se tomu monarchie (císaři mají zvyk vybírat si k sobě pomocníky).
- 674** Kdo vládne podle zákonů, je král, kdo vládne podle svých zájmů (po libosti), je ač korunovaný a s žezlem, přece tyran.
- 675** Jeho sídlo je v hlavním městě, kde sedí na slonovinovém trůně, důstojně oblečený jemným plátnem a ve zdobeném královském rouchu a obklopený zástupem dvořanů.
- 676** To jsou rádci nebo úředníci jako hofmistr, číšníci, podkoní, kancléř, komorníci, pážata, lokajové.
- 677** Jinam vysílá místodržící, vojevůdce, výběřčí daní, celníky a posly, kteří mají královské pověření řídit věci.
- 678** Na místo zemřelých se dosazují jiní, kterým se proto říká náměstkové.
- 679** Královské domy jsou plné krásného čalounění, koberců a maleb, a ozývá se z nich hudba.
- 680** Drbny, blázni, příživníci a donašeči jsou přítěží dvora. Užívání kleštěnců vyšlo ze zvyku.
- 681** Šlechta podléhá závisti, ale dobrota bude stát na stráži.
- 682** Knížete chrání více láska poddaných než osobní stráž, daně či shromážděné bohatství.
- 683** A proto ať jim neukládá mnohé daně ani pracovní povinnosti, raději ať si jich váží a získává je dary.
- 684** Lidu je třeba dávat takové rozkazy, které bude rád poslouchat, vynucená poslušnost je nebezpečná.

KAPITOLA LXVI

O KRÁLOVSTVÍ A ZEMI (O KRÁLOVSTVÍ A ZEMI)

- 685** Království je tam, kde jsou svobodné stavy, spojení mezi sebou zemským zřízením.
- 686** Když je potřeba něco důležitého vyřešit, svolá se sněm tvořený z předních pánů, hrabat a rytířského stavu. Sedláci nejsou přítomni, protože jsou poslušni svých starostů.
- 687** Šlechta může spravovat své pozemky podle své vůle, ale neměla by dělat nic, co by nebylo prospěšné.
- 688** Tam, kde někdo panuje, je panství, kde má někdo moc práva, je kraj a část podmaněné země je krajina.
- 689** Národy, které spolu sousedí, se často přou o území, ale vymezí-li se hranice a vytvoří-li se smlouva, je potřeba ji dodržovat, poruší ji jen zrádce.

KAPITOLA LXVII

O MÍRU A VÁLCE (O POKOJI A VÁLCE)

- 690** Udržení míru považujeme za nejdůležitější, někdy ale při jeho obhajobě musíme sáhnout po zbraní.
- 691** Důvodem k tomu jsou tajné skupiny či spiknutí, která se postupně šíří. Pokud se spiklenci spojí, vzniknou nepokoje. Jestliže se taková situace nezklidní, vypukne občanská válka.
- 692** Proti nepříteli, útočícímu zvenčí, je nutná obranná válka.
- 693** Vyhláší se prostřednictvím hlasatele a nebo se žádá o mír skrze mírového posla, jestliže se dotyčná strana cítí být nepřipravená nebo nepřátelské moci nerovná.
- 694** Zbabělý se nepokusí bojovat.
- 695** Válečná příprava není nic snadného: musí se zajistit vojáci (které je nutno naverbovat, opatřit zbraní a vycvičit), důležité je také získat spojence pro zásobování armády potřebnými surovinami a penězi.
- 696** Je potřeba pravidelně vyplácet mzdy, také vydávat jídlo a určit výdejce, kteří to budou rozdělovat.
- 697** Pak se musí shromáždit a uspořádat vojsko po četách, rotách, praporech, plucích a ustanovit desátníky, kapitány, rotmistry a nakonec nejvyššího generála.
- 698** Noví vojáci se přidávají ke starým, nižší důstojníci a dragouni k pěchotě a jízdě, pomáhají jim i kuchaři, sluhové a pacholci.
- 699** Budeš dostatečně chráněn, pokud na sobě máš pancíř, helmu a štít a jsi připraven k šermu.
- 700** Námořníci potřebují také háky a harpuny.
- 701** Meč se připásá nebo věší na záda, aby se lépe tasil a po boji se mohl zastrčit zpět do pochvy až po jílec.
- 702** Střelci, naučte se vyndávat šípy z toulce, napínat tětivu a držet si útočníky od těla.
- 703** Mušketýři nabíjejte muškety střelným prachem, potom střílejte, ale mírte přesně.
- 704** Před válečným tažením je třeba: vyměřit ležení, upevnit stany kolíky, vykopat příkop, obestavět tábor palisádou a rozestavět stráž.
- 705** Je důležité vysílat tajné agenty a špiony, kterých je tady vždy hodně zapotřebí stejně jako tajných hesel, podle kterých se poznávají vlastní vojáci
- 706** Výpady se konají kvůli loupežím, neobejdou se bez plenění.
- 707** Pokud se uzavře příměří, vyměňují se rukojmí.
- 708** K bitvě připravené oddíly zaujmají postavení pravidelného mnohoúhelníku o třech nebo čtyřech stranách.
- 709** Korouhevníci nesou uprostřed korouhve, před nimi jdou praporečníci s oboustranně ostrými meči.
- 710** Bubeníci a trubači poplašně troubí, opětovaným zvukem trubek a píšťal a hřměním bubnů povzbuzují k boji.
- 711** Šermíři obvykle začínají boj šermováním a hned se spojí s celým vojskem a bojují:
- 712** zdaleka vrhají kameny z praku a samostřílů, kopí z řemenů, střílí šípy z kuší a kule z ručnic a děl.
- 713** Poté zblízka násilně prorážejí ostrými dřevci a kopími, halapartnami, železnými cepy a palcáty, čekany a palicemi, také rapíry, končírí, dýkami a tulichy, zároveň píchají štyléty, bodají kordy a šavlemi a sekají tesáky.

- 714** Nastává krvavá řež, padají na obou stranách, kvílíjí a strašlivě řvou.
- 715** Dokud boj trvá, setniny, netroubí-li se zpět, nastupují ze zálohy, vpadávají do zad, rozrážejí šik, zahánějí na útěk, pronásledují, vraždí.
- 716** Jsou strachem ochromeni, zčásti se vzdávají a jsou zajímáni, zčásti utíkají. Vojáci jsou rozprášeni a toulají se.
- 717** Město odbojářů nebo zámek či tvrz, kam se poražení a zahnaní uchýlili, bývá ze všech stran obléháno a dobýváno zbraněmi.
- 718** (Pokud ti, kdo jsou v obležení, zaútočí na obléhající, bývají větším útokem přemoženi.)
- 719** Dobývané město bývá před kapitulací rozbořeno, někdy i vyhlazeno, i posledním občanem opuštěné, zničené a rozvrácené.
- 720** Dříve obsazené pevnosti získávají nové obyvatele.
- 721** Vítězové, zatížení lupem a kořistí, pozvedají vítězné vlajky a s křikem a vítěznou písní se triumfálně vracejí.
- 722** Zatímco stateční jsou za hrdinské činy pasování na rytíře a získávají erby, zrádci a revolucionáři jsou popraveni, dezertéři a odpadlíci pokutováni, ranění léčeni a zatci jsou vysobozeni vyplacením nebo výměnnou.
- 723** Když jde voják do penze, dostane poslední žold, podle toho, jak bojoval, a odevzdá zbraně. Ti, co už nemohou sloužit, také končí službu, těm, co položili život za vlast, se vzdává čest.

KAPITOLA LXVIII

O ŠKOLE A CVIČENÍ (O ŠKOLE A CVIČENÍ)

- 724** Protože vzdělání lidé jsou na rozdíl od nevzdělanců schopni zvládnout každý problém, je zapotřebí škol, ve kterých by lidé mohli získat vzdělání.
- 725** Školy nejsou mučírnou, ale hrou, pokud chytrý žák dostane rozumného a moudrého učitele.
- 726** Žák i učitel se mohou skvěle bavit, pokud se první učí sám od sebe, chtivě se vyptává a pozorně poslouchá, druhý pak vyučuje s citem a ustavičně.
- 727** Rektoři i pomocníci učitelů, domácí učitelé - uvažujte o platu.
- 728** Učení musí doprovázet kázeň (totiž pozornost a trest za nekázeň), aby se nevloudila drzost a rozmařilost.
- 729** Kdo napomínání nedbá, ať je bit.
- 730** Katedra je pro učitele, lavice pro žáky.
- 731** Perem (řezáčkem se přiřezává jeho hrot) píšeme na papír nebo pergamen, rafičkou na tabulky (tam můžeme napsané smazat).
- 732** Piš, co ti učitel říká. On pak posoudí a opraví tvé chyby, abys dále nechyboval.
- 733** Chceš-li si něco zapamatovat, pročítej si to často, pomalu, pozorně, a dávej pozor na to, co čteš.
- 734** Opakuj si v duchu, přeříkavej si nahlas a zkoušej se každý den.
- 735** Pokud chceš být ve škole úspěšný, tak to, co ses naučil, pokus se druhým vysvětlit.
- 736** Vezmi si z učitele příklad a napodobuj své úspěšnější spolužáky.
- 737** Z nižších škol postupujeme do vyšších, odtud do akademií, kde můžeme získat tituly bakalářů, mistrů a doktorů.

KAPITOLA LXIX

O KLIDU KE STUDIU (O POKOJI K ŠTUDOVÁNÍ)

- 738** K učení je vhodné místo klidné, bez hluku, kde bude mít student knihovnu, stolek a kalamář (s penálem a skriptorálkem).
- 739** S knihami zacházej dobře, neměj jich mnoho, ale kvalitní.
- 740** K čemu je velký počet knih, jejichž obsah nečetl ani jejich vlastník?
- 741** Mazáním text nezašpiň; dobrá rada - můžeš na okrajích označit hvězdičkami místa, ke kterým se chceš vrátit.
- 742** Pokud chceš poznámky uchovat, poznamenej si je hned na mazací tabulku a pak je co nejdříve přepiš do poznámkového bloku (sešitu, knížky).
- 743** Studentovi lépe než lojová svíčka poslouží velká svíce; k rozsvěcování je třeba křesadlo a troud.
- 744** Louč kouří a čadí.
- 745** Svícen by měl být visutý, stínidlo zelené; utěrka by měla být po ruce - tou utírej nečistoty, aby nic nestínilo, ale dávej ji stranou, aby se nepřihodilo něco nemilého.
- 746** Když máš jít ven, použij lucernu, pochodně jsou nebezpečné.

KAPITOLA LXX

O PSANÍ A VYDÁVÁNÍ KNIH (O GRAMMATICĚ)

- 747** Spisovatel píše písmena výstižně (versálkami začátky veršů a zdůrazněná slova), spojuje slabiky, slova časuje a skloňuje, volí správně způsob řeči a patřičně vypravuje.
- 748** Pomáhají mu knihaři a sazeč, který ze zásobníků vybírá typy, sází a dává je pod tiskařský lis, a vazači knih, kteří knihy vážou. Tyto knihy pak prodává knihkupec.

KAPITOLA LXXI

O LOGICE (O DIALEKTICE / LOGICE)

- 749** Logik zkoumá, co by se o čem mohlo říci a proč; co je pochybné, vyjasňuje, co je neznámé, vysvětluje, porovnává podobné a nepodobné a analyzuje pravdivost každého tvrzení.
- 750** O všem mluví, o pochybných otázkách diskutuje, důvody skládá do sylogismů a vhodným postupem všechno rozebírá.

KAPITOLA LXXII

O ŘEČNICTVÍ A VERŠOVÁNÍ (O ŘEČNICSTVÍ A SKLÁDÁNÍ VERŠŮ)

- 751** Řečník hledá způsoby řečnění, cvičí se ve výmluvnosti, užívá obrazná vyjádření šikovně přestavuje slova, aby dobře zněla, ale nezměnil se jejich význam. Ve svém projevu se stále zdokonaluje a obohacuje ho gestikulací.
- 752** Výmluvný řečník si úvod buď dobře připraví, nebo mluví spatra, potom řeč přednese, dobře odůvodní, vysvětlí podrobně na příkladech (neříká více, než je nutné), odpůrce odkáže do patřičných mezí. Koncem uzavře. Buď s přípravou, nebo bez.
- 753** Příslloví a rčení, stejně tak i podobenství, viditelně zkrášlují řeč, která, pokud popisuje věc stručně a používá výstižná slova, je označována za jadrnou.
- 754** Ale básník z prosté řeči dělá zajímavou, šikovně skládá vrše a rytmy, zpívá písně a básně, svatební písně, vymýšlí přeskupení jmen atd.

KAPITOLA LXXIII

O POČTECH (O POČITÁŘSTVÍ)

755 Matematika je zároveň užitečná i rafinovaná.

756 Aritmetika pracuje s čísly pomocí základních početních operací - sčítání, odčítání, násobení a dělení; takto můžeme počítat s čísly nebo i kuličkami na počítadle, dokonce i sedláci rozlišují desátky, tucty, mandele a kopy.

KAPITOLA LXXIV

O GEOMETRII (O GEOMETRII / MĚŘIČSTVÍ)

- 757** Zeměměřič vytyčuje útvary, jako by si hrál, a měří vzdálenosti, zda něco stojí od něj daleko nebo blízko.
- 758** Podle pravítka rýsuje přímky (kolmé nebo šikmé, ne křivé nebo zavínuté), podle úhelníku úhly a kružítkem kruh, jehož prostředek se nazývá střed a jehož okraj je obvod).
- 759** Kužel je špičatý, řecké delta trojhranné, kostka čtverhranná, koule okrouhlá, vnější stranou vypuklá, vnitřní dutá.
- 760** Kulový tvar je dokonalý, obsahuje vše, nikde to nedrhne, nemá žádné vruby, žádné okliky, nic nevyčuhuje a nikde není propadlý.
- 761** Veškeré vyměřování se provádí přes trojúhelník.

KAPITOLA LXXV

O MÍRÁCH A HMOTNOSTI (O MĚRÁCH A VAHÁCH)

- 762** Jednotky délky jsou: zrno, prst, dlaň, píd, loket, krok, sáha, prut, hony, míle; těmi měříme vše.
- 763** Jednotky objemu tekutin: sud, vědro, soudek, číška, žejdlík, půl žejdlíka, třetinka.
- 764** Jednotky objemu sypkých látek: met, tříkorec, korec/strych, půl korce/měřice, věrtel.
- 765** Jednotky hmotnosti jsou: centýř, libra/funt, půl libry, věrduňk, dva loty, lot, kventlík a škrupl.
- 766** Jestliže se váží na vahách, jazýček, který vychází z každé strany ukazuje, jestli je hmotnost stejná.
- 767** Přezmen je krejčovská váha bez misek, která má z jedné strany hák a z druhé závaží, které váží více nebo méně, je-li blíže nebo dále od centra vah.
- 768** Když se něco přidá k hodnotě zvažované věci, je to přebytek.

KAPITOLA LXXVI

O VIDĚNÍ A MALÍŘSTVÍ (O PROHLEDAČSTVÍ A MALÍŘSTVÍ)

- 769** Oko vidí paprsky a zpracovává vše, co vidí, některé věci jsou průhledné, jiné tmavé, jiné zřetelné, jiné temné a podle toho formuje obraz.
- 770** Potom malíř podle živého modelu črtá podobiznu a štětcem ji vybarvuje různými barvami.
- 771** Sochař/rytec své dílo ryje a dlabe, maluje a staví na podstavec. Pokud je výtvar hodně veliký, nazýváme jej sochou.
- 772** Sluneční hodiny ukazují čas.

KAPITOLA LXXVII

O HUDBĚ (O MUZICE)

- 773** Hudebník zpívá melodie a hraje na nástroje podle not.
- 774** Figurální zpěv je vícehlasý sborový zpěv, který musí ladit, jinak je to nemotorné skřípání, které je neposlouchatelné.
- 775** Varhany jsou složeny z kovových trubek a píšťal. Citera, loutna, niněra, harfa a koboz jsou strunné nástroje.
- 776** Na housle se hraje smyčcem.
- 777** Gajdy neboli dudy mají skřípavý zvuk.

KAPITOLA LXXVIII

O HVĚZDÁŘSTVÍ (O HVĚZDÁŘSTVÍ)

- 778** Hvězdář zkoumá pohyby hvězd, astrolog jejich působení a vliv.
- 779** Z kalendáře je jasné, že Velikonoce jsou nejméně tři měsíce, tedy čtvrt roku, po Vánocích, Letnice od Velikonoc skoro dva měsíce a od nich advent šest měsíců, tedy půl roku.
- 780** Nejprve jsou to leden, únor, březen, poté duben a květen, za nimi červen, červenec, srpen, září, říjen, listopad, a poslední je prosinec.
- 781** Každý z nich má v římském kalendáři svůj začátek, své čtvrtletí a pololetí.
- 782** Během tří let přibývá roku a to vždy při třináctém úplňku; čtvrtý je pak přestupný.

KAPITOLA LXXIX

O ZEMĚPISU (O VYPISOVÁNÍ ZEMĚ)

- 783** Geograf popisuje polohu míst (i těch, které sám nepoznal), které jsou na pevnině, ostrovech, poloostrovech; jestli jsou přímořské či vnitrozemské a na kterém kontinentu, v jakém podnebném a vegetačním pásu se nacházejí, s kým sousedí, jakými hranicemi se od nich vymezují a kdo jsou jejich protinožci atd.

KAPITOLA LXXX

O HISTORII (O HISTORICSTVÍ)

- 784** Historie vypráví o skutečné události, báje o smyšlené.
- 785** O těch prvních ať vypráví historik, ty druhé nevnášej do letopisů pod hrozbou trestu.
- 786** A aby bylo patrné, že líčíš historii pravdivě, nechceš nic podvrhnout, událost popisuj v patřičných souvislostech.

KAPITOLA LXXXI

O LÉKAŘSTVÍ (O LÉKAŘSTVÍ)

- 787** Pro zdraví je nejlepším lékařem správná výživa, což je bezpečné a přirozené.
- 788** Nepij a nejez, když nemáš žízeň a hlad (i když se ti sbíhají sliny); pak budeš zdravý a svěží.
- 789** Jez teprve až budeš hladový, bude ti líp chutnat.
- 790** Když tě napadne nemoc, pomůže ti zdrženlivost a odpočinek, to si nemyslí ti, co se postí, jen když jsou sytí, a pouze běžnými pracemi unaveni odpočívají.
- 791** Mazání, drbání, napařování, pouštění žilou, baňkování, přikládání náplastí nezbavují bolesti, ale ulevují.
- 792** Osobní očista, vyprazdňování a pocení léčí lépe než prášky.
- 793** V léčbě se při otravě používá protijed; uřknutí se odhání amuletem nebo slovem.
- 794** O lékařích jde pomluva, že mohou bez strachu z trestu zabíjet; kéž by to nebyla pravda!
- 795** Vedou se spory, zda existuje nějaký všeobecný lék.
- 796** Jejich pomocníci jsou ranhojiči, apatykáři. Ti připravují léky, masti, sirupy, prášky, které přechovávají ve zvláštních škatulkách a krabicích.

KAPITOLA LXXXII

O DOBRÝCH MRAVECH OBECNĚ (O UMĚNÍ MRAVŮ VEŘEJNĚ)

- 797** Čtnost je ve vyváženosti, špatně je jak pokud něčeho převažuje, tak pokud je toho málo.
- 798** Pokud někdo zhřeší nevědomky, dopouští se přestupku. Pokud zhřešit chce, jde o zločin. Jestliže hřeší naschvál, jde o lotrovství, jestliže ze zlosti, je nešlechtný. Kdo hřeší opakovaně, je hanebný a kdo navzdory někomu, je neposlušný.
- 799** A kdo tohle dělá, je zatracen.
- 800** Komu nevadí, že koná zlo, je zlý. Kdo zlo nekoná, je dobrý a čistý. Dobrý se všeho zlého zříká a hrozí, až ho proklíná.
- 801** Člověk si zlozvyk pěstuje pozvolna, ale bývá pak je velmi obtížné se ho zbavit, protože je hluboko zakořeněný.

KAPITOLA LXXXIII

O OBEZŘETNOSTI (O OPATRNOSTI)

- 802** Základem opatrnosti je hodnotit věci podle toho, jak jsou skutečně důležité, abychom nepřikládali velkou cenu zbytečností.
- 803** Dřív než začneš něco dělat, rozmysli si, jestli to je k něčemu dobré, abys to nedělal zbytečně.
- 804** Zaměř se na cíl, opatři si prostředky, aby ti nic v cestě nestálo, a využij každou příležitost.
- 805** Protože hnát se někam bez rozmyslu je nemoudré, hloupé a nesmyslné, chtít věci, které jsou neuskutečnitelné je nerozumné, bláznivé a falešné, pouštět se do něčeho, co nemá cenu je pošetilé a vzteklé, promarnit příležitost je nerozvážné a nezkušené.
- 806** Když je na výběr, tak si to pořádně promysli, až vybereš, už se nezabývej zavrženými možnostmi.
- 807** Cokoli děláš, nech si pořádně poradit, jestli by to nešlo udělat ještě lépe, pak to udělej rychle, ale opatrně.
- 808** Prozřetelný člověk předvídá věci a dává si pozor, aby se neunáhlil.
- 809** Protože se stává, že ten, co nespěchá, předstihne uspěchaného, jednejme pomalu a s rozmyslem.
- 810** Necpe lidem a nerozhlašuje to, co má zůstat tajemstvím.
- 811** Co neví jistě, to netvrdí ani nezapírá, aby netvrdil nepravdivou věc.
- 812** Neboť unáhlená důvěra či nedůvěra je škodlivá, ale nejvíce škodí zarputilost.
- 813** Když předem tuší, že by se něco mohlo pokazit, snaží se tomu předejít, než aby ho to pak zaskočilo.
- 814** Ale i pokud se stane opak, budeš alespoň moudřejší.
- 815** A přestože má každý spoustu věcí na práci, tak se nezanedbává.
- 816** Lakomec se ze všeho snaží jen získat, podezřívavý je lstivý.
- 817** Šibal mazaně navádí neopatrné, aby si vybírali ty, kteří jsou zavržení hodni.

KAPITOLA LXXXIV

O STŘÍDMOSTI (O STŘEDMOSTI)

- 818** Pokušení je veliké, ale střídmý člověk se dokáže krotit.
- 819** Střízlivost je zdrženlivost od zbytečného jídla a pití.
- 820** Požitkář co mlsá a popíjí, ten co se přejídá a přepíjí, floutek tím vším plýtvá a všichni tito jsou otroky svého žaludku.
- 821** Pijani se starají jen o čepování vína, které buď přinesou nebo zaplatí.
- 822** Starší generace ředili víno vodou a žili prostě, ale nyní se víno neředí, a i malé napití může vést k velké újmě.
- 823** Opilého za trest bolí hlava, třesou se mu ruce a má dnu, ti, co pijí vodu, mají čistou mysl, opilci říkají nesmysly.
- 824** Opilí křičí jako hovada, motají se, škytají, slintají, plivají, zvrací a (s odpuštěním) prdí.

KAPITOLA LXXXV

O ČISTOTĚ (O ČISTOTĚ)

- 825** Čistý je ten, kdo se brání nemravnostem. Zvrácená rozkoš je určitě špatná.
- 826** Nejen cizoložství, incestní vztahy, násilí, vyhledávání náhodných známostí, ale i každé svádění, líbání nebo nečisté myšlenky a sprosté dotírání jsou nestydatostí.
- 827** Cizoložník narušuje cizí vztah, smilník svůj, pasák zaměstnává prostitutky, děvkař chodí do bordelů. Nevěstky neboli kurvy ztrácejí svou důstojnost, svůdníci svádějí jiné.
- 828** Fuj, nestydové, zkažení a prokletí jste všichni.
- 829** Blázni jsou ti, kteří přespříliš touží po druhém pohlaví.

KAPITOLA LXXXVI

O SLUŠNOSTI A POKOŘE (O MÍRNOSTI)

- 830** Ten, kdo je slušný, jedná s odstupem, drzost mu není vlastní.
- 831** Není puntičkář, ale i když je přátelský a vlídný, nemluví zbytečně.
- 832** Není protivný ani zkostnatělý, ale je vážný, přísný, přitom zůstává klidný.
- 833** Zbytečně nechválí a nekritizuje, nikoho nepomlouvá, k urážkám jen tak nepřihlíží.
- 834** Navíc nepřísahá křivě, ani nelže, ani neslibuje.
- 835** Nikomu se neprotiví a není nikomu na obtíž, i když to někdy vede k problémům, záměrně nikomu neublíží.
- 836** To co se povídá, nešíří dál, dokud si to neověří.
- 837** Drzý se vtírá a vměšuje, strká nos do cizích záležitostí.
- 838** Užvaněný hodně mluví, mluvka tlachá pravdy i výmysly, brepta vyzrazuje tajemství a rozumbrada je
- 839** Rozvážný se nebojí mluvit, ale není mluvka, v mnohomluvnosti je určitě marnost.
- 840** Nepřivlastňuje si nic co mu nepatří a nikomu nic nebere, nemíří nikam vysoko. Moc o svých věcech nehovoří, nechlubí se jimi, ani se jejich prostřednictvím nepyšní. Je tedy skromný.
- 841** Neuznává bezvýhradně všechny názory, a když něco tvrdí autorita, nebere to na lehkou váhu.
- 842** Zdvořilí lidé by měli příjemně mluvit, být vtipní a mít zábavné poznámky. Naopak nezdvěřilost je hrubou vlastností.
- 843** Vyhýbej se bezostyšného projevování smyslnosti, jak jen můžeš.
- 844** Jízlivý úšklebek zanech posměváčkům.
- 845** Usmívat se je slušné, ale hlasité výbuchy smíchu jsou nezdvěřilé.

KAPITOLA LXXXVII

O ŠETŘENÍ (O PŘESTÁVÁNÍ NA SVÉM)

- 846** Lakomý člověk je ochoten udělat cokoli aby zbohatl, neví však, že pravé bohatství je v Božím požehnání.
- 847** K čemu je zbytečně velké bohatství? Když je nepoctivě získané, nepoctivě se i ztratí.
- 848** Jak pošetilý jsou ti boháči, kteří oplývají penězi, jejichž skříně přetékají oblečením a šperky, a přesto se ve své hojnosti a pohodlí bojí nouze.
- 849** Jestliže máš mnoho peněz nebo věcí, daruj něco potřebným. Dávej, i když máš málo. Když nemůžeš darovat štedře, tak alespoň ochotně.
- 850** Lepší je být štedrý než lakomý.
- 851** Šetřivému stačí málo; není lakomý, spíše si hlídá úspory.
- 852** Kdyby člověk věděl, jak důležitá pro budoucnost je šetrnost, nemrhal by tolik dědictvím po předcích.
- 853** Nemrhej penězi, spoření se vyplatí.
- 854** Všechny svoje příjmy a výdaje si zapisuj.
- 855** Spravedlnost dává každému, co mu patří.
- 856** Protože když někdo něco slíbil (ať už sám od sebe nebo byl požádán), měl by své sliby dodržet.
- 857** Podáním ruky je ujednán závazek.
- 858** Vypůjčená věc se má vrátit, nikoli zapírat a zatajovat.
- 859** Nepřivlastňuj si cizí věc bez vědomí jejího majitele.
- 860** Co sis půjčil, to také vrať, a pokud možno bez poškození.
- 861** Pokud už danou věc nemáš, nahraď ji něčím, co má stejnou hodnotu.
- 862** Pokud si od tebe chce někdo něco půjčit, vyhov mu, ale chtěj zástavu nebo úpis.
- 863** Buď opatrný, protože dlužník může zemřít nebo zapřít dluh.
- 864** Kdo vybírá úroky nad původní částku, není věřitel, ale lichvář; nejhorší a nejproradnější je ten, který vybírá úroky z úroků a dusí dlužníka, což je veliké zlo.
- 865** Škodí pak sám sobě ten, kdo se zadluhuje, vyráží klín klínem a musí rozprodávat svůj majetek.
- 866** A proto splat dluhy co nejdříve a chtěj o tom potvrzení.
- 867** Krádeže, loupeže, svatokrádeže, zpronevěra, obchod s lidmi, loupení dobytka - to vše je zapovězeno v přikázání:

KAPITOLA LXXXVIII

O SPRAVEDLIVÉM OBCHODOVÁNÍ (O SPRAVEDLNOSTI NEJPRV SMĚNNÉ)

868 Nikdo nemá být připravován o svůj majetek, a kdo se krádeže dopustí, měl by majetek navrátit.

KAPITOLA LXXXIX

O SPRAVEDLNOSTI VŮČI DRUHÝM (O SPRAVEDLNOSTI PODÍLNÉ)

- 869** Odplatou a pomstou se jen zdržujeme od povinností.
- 870** Kdo činí dobro, zaslouží pochvalu, doporučení, zvláštní jednání a dary. Kdo nečiní dobro, měl by být pokárán či potrestán. Každý je jiný.
- 871** Kdo činí zlo nechtěně, aniž o tom ví, zaslouží politování. Přičti to jeho hlouposti a tvrdě nepostupuj; kdo jedná špatně úmyslně, má být tvrdě a spravedlivě potrestán. Pokud je někdo ke špatnému jednání naveden někým druhým, nijak ho to neomlouvá.
- 872** Pokud se někdo trápí, nezvětšuj jeho trápení, ale snaž se mu pomoci a trápení zmenši.
- 873** Pokud někdo potřebuje pomoc, jistě o ni bude usilovně prosit a modlit se.
- 874** Když je ovšem žadatel pyšný či vtíravý, nic nedostane a bude odehnán.
- 875** Dostaneš-li o co jsi prosil, poděkuj; pokud to však právem nedostaneš, nestěžuj si.
- 876** Pokud ti někdo nabízí, o co jsi nežádal, mírně se zdráhej, ale zatvrzele to neodmítej, aby ti nebyla vytýkána nevděčnost.
- 877** Projevy vděčnosti jsou: poznat dobro, mluvit (svědčit) o něm, odměňovat je a vracet je.
- 878** Buď prospěšným a za dary vděčným.
- 879** Příjemné hosty zdvořile pohosti, přátelům dej dary a přej do nového roku.
- 880** Važ si drahých a výjimečných darů, žádnými však nepohrdej.
- 881** Pomáhej všem, nikomu neškod' a každému přej jen to dobré.

KAPITOLA XC

O STATEČNOSTI (O UDATNOSTI)

- 882** Moudrý je ten, kdo dokáže snášet dobré i špatné věci s vyrovnanou myslí.
- 883** Ničemu běžnému se nedivý, ničeho náhlého se nelekne, není líný, do čeho se pustil, to podniká statečně. Bez strachu jde odvážně vstříc nebezpečí, jen před přílišnou zvědavostí utíká.
- 884** Co začal, to se snaží dokončit. Když je však unavený, odpočívá, aby se neuštvál.
- 885** Oproti tomu člověk změkčilý se vychloubá a naporuje, propadá různým zlovykům a neposlouchá zdravý rozum. Každá nečekaná věc ho zaskočí a vyvede z míry, neustále si stěžuje, fňuká a naříká.
- 886** Jaký je tedy rozdíl mezi udatným a líným. Jeden pečlivě, pilně a tiše vykonává své povinnosti, druhý se fláká, strhává na sebe pozornost, protestuje a nic nedělá. První je vždy aktivní, druhý je jak ospalá sůva.
- 887** Flákači a rozmařilci mají svátek každý den; i ve všedních dnech se toulají a zahálejí.
- 888** Pracovitý člověk je naopak zaneprázdněný vždy a nikdy se nenudí.

KAPITOLA XCI

O TRPĚLIVOSTI (O TRPĚLIVOSTI)

- 889** Proč plakat nad něčím, co nemůžeme v dobré změnit?
- 890** Trpělivý pláče, ale nenaříká.
- 891** Ukřivděný člověk se nemstí a neodplácí zle, ale vyrovnaně křivdu snáší, raději ji zmírňuje než zveličuje.
- 892** Trpělivý se hněvá nad špatnými činy a brání se, ale přesto se nemstí a na nikoho neútočí. Se špatnými činy nesouhlasí, ale nikoho neuráží.
- 893** Ovládnout hněv, odpustit a prominout příkoří, omlouvat i nepřátele je projevem mužné statečnosti, naopak rozvzteklit se, osopovat se na někoho, vztekat se, hrozit někomu, zlořečit či proklínat někoho je projevem nezkratnosti a nedostatku sebeovládání.
- 894** Ten, kdo se tak rozzlobí, že je vzteky bez sebe, nemá nad sebou kontrolu.
- 895** Ušlechtilá mysl je spíše tichá, než zuřivá, spíše krotká, než divoká, spíše dobrotivá, než výbušná, spíše umírněná, než vznětlivá.
- 896** Nezdá se vám, že krutost, nesmiřitelnost a divokost (kterou by někdo jiný musel uklidňovat) jsou vlastní zvířatům a ne lidem?

KAPITOLA XCII

O STÁLOSTI (O STÁLOSTI)

- 897** Ten, kdo si stojí za svým dobrým úmyslem je stálý, a ten, kdo na něm netrvá, je lehkovážný.
- 898** Ale pozor, stálost není neústupnost.
- 899** Když ti někdo radí nebo neradí, nutí nebo odrazuje, nebraň se, ani zarputile neodmlouvej, ani neústupně neodporuj, ale naslouchej.
- 900** Jestliže tě někdo odvádí od tvého přesvědčení, obrň se a vydrž, dokud toto nepřekonáš. Osvědčené a platné věci by se neměly porušovat.

KAPITOLA XCIII

O PŘÁTELSTVÍ A VLÍDNOSTI (O PŘÁTELSTVÍ A VLÍDNOSTI)

- 901** Jestliže se chceš dobře chovat, buď k podřízeným vlídný a přívětivý, sobě rovným pomáhej, k nadřízeným se chovej uctivě a snaž se jim vyhovět, získáš tak přízeň ostatních.
- 902** Když odcházíš, rozluč se. Když přicházíš nebo někoho míjíš, slušně pozdrav a tomu, kdo tě zdraví, poděkuj. Toho, kdo od tebe odchází, vyprovod.
- 903** Tomu, kdo se ptá, odpověz klidně - alespoň jasným gestem.
- 904** Tomu, kdo mluví, neskákej do řeči, tomu, kdo něco neví, porad a na schůzky chod včas.
- 905** Pokud můžeš někomu jakkoli prospět, učiň tak v každém případě a nebraň se tomu, neměj to za těžké.
- 906** Porad tomu, kdo potřebuje poradit; potěš toho, kdo potřebuje potěšit; pomoz tomu, kdo potřebuje pomoci; přimluv se; pros za ostatní; navštěvuj nemocné, pak tě budou mít všichni rádi.
- 907** Když tě někdo urazí, přehlédni to a tím ho zahanbíš. Pokud toho pak lituje, odpusť mu a on ti bude zavázán.
- 908** Pokud ty někoho urazíš, nestyď se mu opravdově omluvit, odprositi ho a usmířit se s ním.
- 909** Neživ v sobě zášť, aby se nezměnila v nenávisť.
- 910** Ti kdo bydlí a stravují se společně, mají se umět dohodnout.
- 911** Není možné vyhnout se hádkám a sporům, ale lidé se musí snažit o vzájemné porozumění.
- 912** Má-li někdo štěstí, nezávid, ale přej. Nešťastného lituj. Milosrdný se má nad ubohými smilovat.
- 913** Obrň se pravdomluvností, neboť není nic horšího než lež. Kdo se zamýšlí nad tím, jakou lež by vymyslel, je špatný.
- 914** Dovíš-li se něco tajného, neprozrad to, i kdyby to z tebe někdo páčil. Mlč, říkám, spolkní to; tvé mlčení nikomu neublíží a tebe velmi šlechtí.
- 915** Mezi veselými nebuď zapšklý ani přehnaně veselý.
- 916** Ve společnosti nebuď upovídaný, a když přidáš něco k dobrému, ať jsou to jen vtipy a ne drby; škádli, ale nepomluvej, abys někoho z přítomných nepopudil a z nepřítomných nepomluvil.
- 917** Škádlení a hádky jsou pro vidláky. Žalování a osočování je pro nafoukané. Vysmívání se a podvody jsou pro darebáky. Na ctiutrhání a sprostá slova jsou pro padouchy.

KAPITOLA XCIV

O UPŘÍMNOSTI (O UPŘÍMNOSTI)

- 918** S kým se stýkáš a přátelíš, k tomu buď otevřený a bezelstný. Není žádná poctivost oklamat a podvést přítele.
- 919** Věrnému příteli věrný buď ani tajně mu neškod, protože ten, kdo je nevěrný, špatně dopadne.
- 920** Když je třeba trestat, udělej to přímo a hned.
- 921** Není nic vzdálenějšího přátelství než podlézání.
- 922** Vidíš něco zlého? Netaj se tím, napomeň, potrestej: proč bys dělal, že to nevidíš?
- 923** Dopustil-li se tvůj bližní něčeho špatného, napomeň ho, veď ho k nápravě; podlézání se hodí jen pro podvodníky.
- 924** Jestliže někdo moudře mluví, podpoř ho, jestliže hloupě, nechval ho.
- 925** Lichotky a lži patří pokrytcům, ty však mluv upřímně a jasně.
- 926** Nestyd' se říci pravdu podle svého svědomí; protože proč by se tě měl kvůli ní někdo doprošovat?
- 927** Pokud nevíš, zdali je k tobě někdo upřímný, nechovej se jako doma, nebo budeš ponížen.
- 928** Neznámým lidem nepochleboj, aby si nemysleli, že je lákáš a chceš je obelstít.

KAPITOLA XCV

O VZÁJEMNÉM VZTAHU UČENÝCH (O OBCOVÁNÍ S SEBOU UČENÝCH)

- 929** Může si jít popovídat ten, kdo má po práci, nechod' ale za tím, kdo tě nemá rád.
- 930** Nestarej se o to, odkud je tvůj přítel, jestli je chudý nebo bohatý. Stačí, když je dobrý a rozumíte si. Vyhýbej se lidem se špatnou pověstí.
- 931** Zpustlým lidem se vyhýbej, porušují dobré mravy.
- 932** Vzdělaní lidé se rádi prochází, aby mohli přemýšlet nebo mezi sebou diskutovat.
- 933** Když už se jim nelíbí na slunci, jdou si sednout do stínu.
- 934** Jak pěkné je komunikovat se vzdálenými lidmi a mít možnost jim říct cokoli, a to ne přes posly, ale pomocí dopisu.
- 935** Předkové posílali voskové tabulky, které se případně mohly smazat nebo přepsat, nyní používáme papír a inkoust.
- 936** Aby nemohl být dopis jen tak někým čten, kromě toho, komu je určen, zapečetuje se.
- 937** Odesílatel se podepisuje příjmením.
- 938** Krátké vzkazy se pečetit nemusí.

KAPITOLA XCVI

O HRÁCH (O HŘIČKÁCH)

- 939** Aby se člověk nezbláznil, musí občas zanechat vážností a povyrazit si s kamarády.
- 940** Divadlo je zábavné a pohyb obcerstvue.
- 941** Zabývat se šprýmy a pohádkami je vtipná věc, vrhat koulí, kuželkami, kamenem je věc dětinská, hrát karty, kostky a vrchcáby věc uličnická, hrát šachy pak věc složitá.
- 942** Když někomu dáte šachmat, prohraje.
- 943** Rozjaření lidé se baví tancováním a trdlováním.
- 944** Kejklíř na chůdách dělá dlouhé kroky.
- 945** Ach, jak jsou provazolezci odvážní.
- 946** Běžci vybíhají ze startovní čáry k cíli, kdo první doběhne, vítězí.
- 947** Jiní vyznačí čáru, ke které když doběhnou, musí se ihned zastavit, kdo ji přeběhne nebo k ní nedoběhne, prohrává.
- 948** Na hřišti, kde se pořádají turnaje v jízdě a v šermířském zápase, vyhrává ten kdo soupeře přetlačí.
- 949** Šermíři a zápasníci se scházejí v šermířské škole, kterou vede mistr.
- 950** Když dva šermíři bojují, jeden útočí a druhý se brání a zvítězí ten, kdo druhého bodne.
- 951** Akrobat udivuje ostatní svou obratností, ale jsou to jen cviky, ne kouzla.
- 952** Herec se umí za někoho jiného vydávat.
- 953** Komédie má zamotaný děj ale veselý konec; tragédie naopak končí špatně.
- 954** Divadelní scéna je otevřená, kulisy jsou zavěšeny na lešení
- 955** Při masopustu se nosí masky.

KAPITOLA XCVII

O SMRTI A POHŘBU (O SMRTI A POHŘBU)

- 956** Zvláštním rysem umírajících je smrtelné chroptění.
- 957** Ó smrtelníci, kolik z vás uvažuje nad tím, že o tom, jaký bude váš posmrtný život, se rozhoduje v okamžiku vaší smrti?
- 958** Ve chvíli, kdy zemřeš, tvá duše půjde do nebe nebo do pekla.
- 959** Mrtvé tělo je zaopatřováno různými obřady, tedy pomazané, oděné ve smutečních šatech, uložené do rakve a položené na máry. Hrobaři poté mrtvé tělo odnášejí.
- 960** Následuje okázalý smuteční průvod na hřbitov.
- 961** My mrtvá těla pohřbíváme do země, předkové je pálili a těmto místům říkali požárové hroby.
- 962** Na místě, kde mrtvý odpočívá, postaví se pomník nebo náhrobek a zpívají se pohřební písně.
- 963** Pohané dříve najímali plačky, které naříkaly nad smrtí nebožtíka a vychvalovaly jeho život.
- 964** Aby duše zemřelých nebloudily, přinášely se jim při pohřebních obřadech oběti.

KAPITOLA XCVIII

98: O BOŽÍ PROZŘETELNOSTI (O OPATROVÁNÍ BOŽÍM)

- 965** Smrt vše ukončí.
- 966** Všechny časné věci jsou nestálé a pomíjivé a podléhají zániku; vznikají a zanikají.
- 968** Vše podléhá změnám.
- 969** Bezbožný je však ten, kdo věří v osud, a proto nic nedělá.
- 970** Náhoda a štěstí nic neznamenaají.
- 971** Připouštím, že se najdou náhodné a nečekané případy, ale tak je vnímáme my a ne Bůh, jelikož i nejdrobnější náhody jsou součástí Jeho plánu.
- 972** Vždyť Spasitel říká, že Bůh pamatuje i na každý vlas na naší hlavě, aby nikdo nezahynul.
- 973** Proto se dějí neobyčejné změny, úkazy a zázraky.
- 974** Bůh nám skrze znamení ukazuje, co je dobré a co je zlé.
- 975** Nemůžeme pochopit podstatu věcí, pokud nám to Bůh neumožní.
- 976** Buď zbožný a modli se, neopustí tě ten, který zná tvou minulost i budoucnost.
- 977** Počkej, až co ti život přinese.

KAPITOLA XCIX

O ANDĚLECH (O ANJELÍCH)

- 978** Stvořil i nespočetné množství neviditelných andělů, kteří mu pomáhají se správou pozemských věcí.
- 979** Bůh sice pomoc nepotřeboval, ale tak se mu to zalíbilo.
- 980** Ustanovil je v nejvyšším nebi, ale někteří se ho skrze pýchu zřekli a byli svrženi z nebe do pekla.
- 981** Andělé, kteří nepadli, jsou Bohu věrni a už nikdy nepadnou.
- 982** Okolo trůnu Stvořitele stojí milióny, klanějí se mu, oslavují ho.
- 983** Jsou posíláni naplnit rozkazy, až poselství dokončí, vrátí se zpět.
- 984** Z Božího rozkazu se připojují k věřícím, aby je od narození chránili od zlého a od útoků satanových.
- 985** Vše, co můžeme říci o dobrých i zlých andělech, nebude nikdy jisté.
- 986** Čas od času se ukazují, ale opět mizí, ne aby klamali, ale zvěstovali pravdu.
- 987** Zlí duchové, kteří se nazývají obludy, se v noci mění v hrozné příšery, skřítky a strašidla.
- 988** Kouzelníci, kteří si pohrávají s čerty, škodí svými kouzly sobě i jiným.
- 989** Běda ďáblu a jeho společníkům, pokud se od něho neodloučí. Budou uvrženi do pekelného ohně.
- 990** Všemohoucí Bůh nakonec zvítězí nad zlem svou mocí a slávou.

KAPITOLA C

ZÁVĚR (ZAVÍRKA)

- 991** Pověz, co ještě zbývá dodat. Myslím, že jsem postihl vše podstané (aniž bych se chtěl vychloubat).
- 992** Buď ti tedy Bůh nápomocen při další práci. Až projdeš těmito dveřmi, nahlédneš v rychlosti do paláce latiny i dalších umění. Co je zde příliš stručně napsáno, rozšíříš čtením jiných dobrých textů.
- 993** Zde nalézáš stručné a souhrnné pojednání k úvodu do filozofie a teologie, nejsem si vědom, že by bylo něco zásadního opomenuto.
- 994** Místo dodatku ti kladu na srdce, aby pro tebe zbožnost byla nejdůležitější.
- 995** Pamatuj, že zanedlouho se budeme zodpovídat ze všeho svého jednání; až On přijde, aby nás vzkřísil a soudil, tehdy vyjdou najevo i věci utajované.
- 996** Blahoslavení, kteří dojdou jeho milosrdenství. Navěky budou hodovat v nesmrtelnosti.
- 997** Kéž se nad námi slituje, abychom byli ospravedlněni jeho milosrdenstvím a sjednotili se v jeho lásce.
- 998** Čiň pokání a dodržuj sliby, upřímně a vroucně se modli, pronikej k vnitřním nebeským příbytkům, aby ses co nejvíce přiblížil svatým.
- 999** Bůh ti žehnej a měj se dobře.
- 1000** Hospodinu zástupů, nedělitelné Trojici budiž chvála na věky věků. Amen.

